

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Barbora Fellnerová

VYUŽÍVÁNÍ PRVKŮ DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ A NÁSLEDNÁ
INTEGRACE A SOCIALIZACE DĚTÍ DO SPOLEČNOSTI

OLMOUC 2015

Vedoucí práce: doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedené pramenů a literatury.

V Olomouci dne 17. dubna 2015

Barbora Fellnerová

Poděkování

Děkuji doc. Mgr. Štefanu Chudému, Ph.D. za jeho podněty a cenné rady, které mi jako vedoucí mé bakalářské práce poskytoval při jejím zpracování.

Děkuji rodičům a jejich dětem, s nimiž jsem prováděla výzkum pro tuto práci.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Barbora Fellnerová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Využívání prvků domácího vzdělávání a následná integrace a socializace dětí do společnosti.
Název v angličtině:	Use of elements of homeschooling and subsequent integration and socialization of children into society.
Anotace práce:	Tématem bakalářské práce je využívání prvků domácího vzdělávání a následná integrace a socializace dětí do společnosti. Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se zabývá pojmy domácí vzdělávání, individuální vzdělávání, motivace rodičů, pozitiva a negativa domácího vzdělávání, netradiční metody, inkluzivní vzdělávání žáků, integrace, socializace dětí. Praktická část se zabývá výzkumem, jehož hlavním cílem je zjistit, zda má mít domácí vzdělávání místo v celém systému vzdělávání a jaké má výsledky. V dílčím shrnutí a závěru práce jsou uvedeny výsledky výzkumu.
Klíčová slova:	Domácí vzdělávání, individuální vzdělávání, rodina, motivace, individuální přístup, pozitiva, negativa, metody, speciální vzdělávací potřeby, inkluze, integrace, socializace dětí.
Anotace v angličtině:	The theme of this bachelor thesis is the use of elements of homeschooling and subsequent integration and socialization of children into society. The thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part deals with the concepts of home education, individual education, parents motivation, pros and cons of home schooling, non-traditional methods, inclusive education of pupils, integration, socialization of children. The practical part deals with research, whose main objective is to determine whether home schooling should have its place in the whole education system and what are the results. In partial summary and conclusion are the results of research.
Klíčová slova v angličtině:	Homeschooling, individual education, family, motivation, individual approach, positives, negatives, methods, special educational needs, inclusion, integration, socialization of children.
Přílohy vázané v práci:	Příloha číslo 1: Souhrn výzkumných otázek Příloha číslo 2: Vložená příloha - disk CD ROM obsahující bakalářskou práci
Rozsah práce:	67 stran
Jazyk práce:	český jazyk

Obsah

ÚVOD.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1. Co je to domácí vzdělávání (domácí škola)?.....	10
1.1 Vývoj domácího vzdělávání v ČR a legislativa.....	11
1.1.1 <i>Od experimentu k zákonu.....</i>	<i>11</i>
1.2 Individuální vzdělávání.....	13
1.3 Specifika individuálního (domácího) vzdělávání.....	13
1.4 Asociace pro domácí vzdělávání.....	15
2. Důvody a motivace rodičů pro domácí vzdělávání.....	15
2.1 Proč domácí vzdělávání?.....	15
2.2 Pozitiva a přednosti domácího vzdělávání.....	17
2.3 Negativa domácího vzdělávání.....	19
3. Domácí vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.....	21
4. Individualizace ve vzdělávání a individuální přístup.....	22
4.1 Co je vlastně individualizace ve vzdělávání?.....	22
4.2 Individuální přístup.....	23
5. Netradiční metody při domácí výuce.....	24
5.1 Myšlenky neformálního vyučování Johna Holta.....	25
5.2 Metoda Marie Montessori.....	25
5.3 Problematika projektového a problémového vyučování.....	27
6. Školní vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.....	29
6.1 Individuální vzdělávací plán (IVP).....	30
7. Integrace a inkluzivní vzdělávání.....	32
7.1 Přínos inkluze.....	33
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	36
1. Základní informace o výzkumu.....	37
1.1 Téma výzkumu.....	37
1.2 Předmět výzkumu.....	37
2. Otázky a cíle výzkumu.....	38
2.1 Dílčí otázky výzkumu.....	38
2.2 Cíl výzkumu.....	38
3. Metody výzkumu.....	39
4. Popis výzkumného vzorku.....	39
4.1 Podmínky pro výzkum.....	40
5. Zjištěná data - obsahová analýza.....	41
5.1 Rozhovor - 1. rodina.....	41
5.1.1 <i>Shrnutí poznatků.....</i>	<i>43</i>
5.2 Rozhovor - 2. rodina.....	44
5.2.2 <i>Shrnutí poznatků.....</i>	<i>48</i>
5.3 Rozhovor - 3. rodina.....	48
5.3.3 <i>Shrnutí poznatků.....</i>	<i>51</i>
5.4 Rozhovor - 4. rodina.....	51
5.4.4 <i>Shrnutí poznatků.....</i>	<i>54</i>
5.5 Rozhovor - 5. rodina.....	55

5.5.5 <i>Shrnutí poznatků</i>	57
6. Shrnutí	58
ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	62
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	63
SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	65
SEZNAM PŘÍLOH	66

Úvod

Jedním z nejdůležitějších období ve vývoji dítěte je základní školní docházka. To, do jaké školy dochází, jakou formou je koncipována výuka, v jakém prostředí se vyučuje a především s kým dítě tráví čas. Vedle klasických základních škol existují ještě alternativní způsoby základního vzdělávání. Jednou z možných cest jak dítěti poskytnou plnohodnotné a kvalitní základní vzdělání je vyučování v jeho nejpřirozenějších podmínkách, tedy v domácím prostředí za pedagogické účasti rodičů. Učitelé ve školách jsou vázáni striktními pravidly a do jisté míry limitováni výchovnými a vzdělávacími prostředky. Není v jejich silách, ač se o to mnohdy snaží, naplnit individuální potřeby každého dítěte a podporovat tak jeho přirozený vývoj.

V období dětství sehrávají nenahraditelnou a zásadní roli rodiče. Rodiče děti nejlépe znají, jsou jim přirozeným příkladem, pomocníkem, zdrojem zkušeností a nejlépe vědí, jak své dítě vést, ve výuce motivovat a hodnotit. Dle mého názoru hlavní význam a výhoda domácího vzdělávání nespočívá jen v samotné edukaci dětí v domácím prostředí, ale vidím zde přímou zainteresovanost rodičů s maximální snahou předat dětem takové vzorce chování a morální hodnoty, které rodiče považují za správné. Rodiče, kteří vzdělávají své děti doma, mají větší prostor a vhodnější podmínky k výchově dětí tak, aby se z nich v dospělosti stali lidé pracovití, samostatní a sebevědomí, s pochopením pro druhé a lidé s uměním pomáhat ostatním.

Tématem této bakalářské práce je využívání prvků domácího vzdělávání a následná integrace a socializace dětí do společnosti. Důvodem, proč jsem si vybrala toto téma je moje osobní zkušenost s dětmi, které si domácím vzděláváním prošly. Zejména nevšední styl života jejich rodiny spojený s domácí výukou, byl pro mne prvním impulsem a bohatou inspirací pro tvorbu bakalářské práce. Ráda bych svou prací přispěla k lepšímu nahlédnutí do světa dětí a rodičů, kteří se s touto alternativní formou vzdělávání setkali.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí. V první teoretické části se zabývám domácím vzděláváním jako jednou z forem individuálního vzdělávání a popisuji zde jeho základní charakteristiky. Cílem teoretické části práce je především popsat, jaké má domácí vzdělávání klady a možná rizika a zmínit nejčastější motivy rodičů pro volbu tohoto způsobu vzdělávání. Ve druhé praktické části práce se zabývám výzkumem, jehož hlavním cílem je zjistit a obhájit to, zda má mít domácí vzdělávání místo v systému základního vzdělávání a

dále na základě rozhovorů s rodiči a s jejich dětmi zjistit, jaké oni mají zkušenosti s DV a jak hodnotí jeho výsledky. Pro svou výzkumnou práci si stanovují také další cíle a to zejména zjistit, jaké jsou hlavní motivy rodičů, jaký přínos a naopak úskalí má pro rodiče a jejich děti tento ne zcela běžný způsob vzdělávání. Dále zjistit, jak výuku doma rodiče organizují a jakým způsobem děti tráví svůj volný čas. Snažím se také vyvrátit možné námitky, týkající se nedostatečné socializace dětí, ve spojitosti s jejich absencí v běžné školní docházce. Pokouším se na základě rozhovorů s rodiči a s dětmi zjistit, zda děti vzdělávané doma nemají problém s následnou integrací do společnosti a zda vlivem domácí školy neutrpěly na nedostatku interakce se svými vrstevníky. Závěrem bych ráda porovnala výsledky výzkumu s teoretickými předpoklady uvedenými v první části práce a odpověděla na otázku, zda a případně za jakých podmínek je domácí škola vhodnou cestou k tomu, jak dětem zajistit kvalitní základní vzdělání s možnou přidanou hodnotou v podobě silnějšího výchovného vlivu rodičů na děti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Co je to domácí vzdělávání (domácí škola)?

Domácí vzdělávání je jedna z možných cest, jak vzdělávat děti doma. Tento termín můžeme chápat jako jednu z alternativ k běžné školní docházce. Je zřejmé, že neprobíhá v prostorách školy, ale v domácím prostředí. Některé rodiny se snaží v maximální možné míře přizpůsobit své domácí podmínky a pravidla pro výuku běžnému školnímu standardu, tj. striktně dodržují pravidelný výukový režim, často i rozvrh a tempo, používají standardní učebnice a testy. Na straně druhé, s čímž se v praxi častěji setkáváme, jsou rodiny, kde není výuka omezená vyhrazeným časem a místem a probíhá často mimo domov. Například v knihovnách, v přírodě, na výletech, v komunitních centrech, výstavách. Děti nejsou vzdělávány jen prostřednictvím rodičů, ale také samostudiem a četbou knih, sledováním výukových a vzdělávacích pořadů v televizi. Obrovskou zásobárnou informací a vhodných výukových nástrojů je také internet. Z mého úhlu pohledu výuka probíhající mimo domov může děti více bavit, o mnohé je obohatit a pozitivně se projevit na jejich školních výsledcích. Vzdělávat své dítě doma (v domácí škole) umožňuje více porozumět jeho specifickým potřebám a plně podporovat jeho individuální rozvoj. Domácí škola je využívána nejen v případě dětí se speciálními vzdělávacími potřebami nebo dětí mimořádně nadaných, ale týká se všech dětí, zdravých i nemocných či handicapovaných, dětí ze sociálně slabších poměrů nebo pro rodiny s větším počtem dětí. Nevyhnutelnou podmínkou pro realizaci domácího vyučování by měla být zdravě fungující rodina, ve které jsou vytvořeny takové vztahy mezi všemi členy rodiny, kdy jsou splněny předpoklady pro harmonický rozvoj dítěte.

Pojem domácí vzdělávání (dále jen DV) můžeme chápat z různých úhlů pohledů. Velmi obecně můžeme DV charakterizovat jako vzdělávání dětí školního věku, kde výuka neprobíhá ve škole, ale v domácím prostředí. Učitelem a vzdělavatelem se tedy stává rodič. Ve většině případů je učitelem matka. Ta své dítě již od narození vychovává, učí je hodnotám a všemu, co bude jednou v životě potřebovat. S láskou o něj pečuje a stává se tak přirozeným a nenahraditelným průvodcem jeho životem. Stejně tak, jak učíte své dítě pít z hrníčku, naučíte ho časem i malou násobilku.¹

Domácí škola je alternativní cestou vzdělávání dětí a současně součástí životního stylu rodiny, je výrazem osobnosti rodičů, jejich světonázoru. Často je domácí škola uplatňována v rodinách, jejichž životní styl je často ne zcela standardní či odpovídající průměrné rodině. Ve většině případů jde o rodinu, kde je otec živitelem a matka v domácnosti. Rodina často

¹Moderní vyučování: časopis pro nové programy v českém základním školství. Praha: Portál, 2013, s. 29

žije a hospodaří na venkově nebo žije ve větších městech. Mnoho rodičů si zvolilo právě tuto cestu částečně na úkor vlastní kariéry a materiálních jistot. Tato forma vzdělávání může být tím pádem finančně náročnější skrze chybějící příjem matky a i časově náročná, protože se matka v roli učitele věnuje dětem nepřetržitě po celý den.² Rozhodnutí rodičů pro domácí školu je často spojeno s nadprůměrným zájmem rodičů o to předávat dětem své hodnoty, postoje a vzdělávat a posílat do dalšího vzdělávání, následně do samostatného života sebevědomé mladé lidi schopné odolávat negativním vlivům dnešní společnosti. Rodiče tímto přebírají větší část odpovědnosti za vzdělávání dětí a za jejich osobní rozvoj. Někdy je motivace jiná a vyplývá například ze špatné dostupnosti školy nebo zdravotního či mentálního handicapu dítěte.

1.1 Vývoj domácího vzdělávání v ČR a legislativa

1.1.1 Od experimentu k zákonu

Domácí vzdělávání (domácí škola či individuální vzdělávání) je u nás relativně novou praxí, přestože v minulých stoletích vzhledem k dobovým okolnostem a historickému vývoji nebylo zvláštností. Povinná školní docházka byla zavedena za dob Marie Terezie, díky které máme zažitou představu, že do školy se chodit musí. Přístupy a názory, které zpochybňují tento "samozřejmý" fakt mají kořeny ve Spojených státech amerických. Nejvíce poznatků a informací spojených s domácím vzděláváním nalezneme v americké literatuře, protože v USA je tradice domácího vzdělávání silná a dlouhodobá. V této kapitole bych se ale chtěla zaměřit na vývoj domácího vzdělávání v České republice a jejímu legislativnímu zakotvení.

Počátky domácího vzdělávání jsou spjaty s občanskou institucí Společnosti přátel domácí školy, jejímiž členy je v současné době asi 160 rodin. Snahou této instituce je v první řadě hájit zájmy rodin, ve kterých je domácí vzdělávání uplatňováno. Při vzniku této organizace byly počáteční reakce ostatních stran, které zajišťují nebo ovlivňují vzdělávací proces v zásadě negativní. Hlavní protiargument k domácímu vzdělávání se týkal budoucí komplikované socializace dětí a zejména obav, že děti, které budou vyučovány doma, budou vyrůstat ve skleníkovém prostředí bez šance se dobře připravit na reálný život. Společnost přátel domácí školy se zasadila o svolení k experimentu tzv. "pokusného ověřování". V roce 1998 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy povolilo pokusné ověřování alternativní

² NITSCHOVÁ, D. *Domácí vzdělávání*. Praha, 2000. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filosofická fakulta

formy základního vzdělávání, tzv. domácího vzdělávání. Do té doby neměla tato forma vzdělávání žádnou zákonnou oporu. Do znění zákona byl prosazen termín individuální vzdělávání. Samotný pojem domácí vzdělávání nebo domácí škola bychom v zákoně nenašli. Pokusné ověřování domácího vzdělávání začalo probíhat od září roku 1998 a týkalo se žáků 1. až 5. ročníků základní školy. Toto ověřování bylo ukončeno v červnu 2005. Do tohoto projektu byly zapojeny celkem čtyři české školy, které přijímaly na základě rozhodnutí ředitele žáky z celé republiky. Jednalo se o dvě základní školy v Praze, další byly z Liberce a z Ostravy. Konkrétně to byly tyto školy: Bratrská škola - Církevní základní škola v Praze, Základní škola Letohradská - Praha, Církevní základní a mateřská škola v Liberci a Základní škola v Ostravě -Vyškovice. V rámci tohoto experimentu bylo možné zapsat dítě do jedné z těchto škol a rodiče ve spolupráci se školou mohli učit své děti doma. Na tvorbě vzdělávacích programů spolupracovali rodiče s učiteli, kteří jim poskytovali metodické vedení. Na konci každého pololetí žák složil zkoušku, která ověřovala zvládnutí učiva v jednotlivých předmětech.³ Od školního roku 2007/2008 se pokusně ověřuje domácí vzdělávání i na druhém stupni ZŠ. Na druhém stupni šesti základních škol bylo v roce 2010 v rámci domácího vzdělávání vyučováno rodiči 44 dětí. K září roku 2015 se pokusné ověřování povoluje pouze na některých základních školách v České republice. Tento dodatek MŠMT k vyhlášení pokusného ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni ZŠ nabývá účinnosti dne 1. února 2015.⁴

Jmenovitě Anglie a USA mají v domácím vzdělávání dlouholetou tradici. Kolébkou dnešní podoby DV se v druhé polovině 20. století staly Spojené státy. Česká republika ztratila svou kontinuitu v DV během druhé světové války a v období komunismu. Uveďme si pro představu malé srovnání. Oproti České republice, kde rodiče musí takřka ve všech případech žádat o povolení umožnění této formy vzdělávání, ve většině amerických států a zemích západní Evropy je celý proces značně volnějším. Rodiče se nemusí domáhat o svolení učit své děti doma a ani děti nemusí být registrovány pod konkrétní školou, která domácí výuku povoluje. Z tohoto důvodu jsou známy jen nepřesné odhady počtu vzdělávaných dětí doma; ve Spojených státech se vzdělává doma téměř dva miliony dětí. Kdybychom srovnali tuto skutečnost s naší zemí, kde do roku 2007, bylo do individuálního vzdělávání zařazeno jen asi 350 dětí. Ovšem v současnosti trend počtu vzdělávaných dětí v domácím prostředí narůstá.

³ *Rodina a škola Praha: Státní pedagogické nakladatelství*, 2005. Praha: EL. Praha: Portál, s. 8

⁴ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Rozšíření pokusného ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni ZŠ*. [online]. [cit. 27. března 2015]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/rozsireni-pokusneho-overovani-individualniho-vzdelavani-na-2>

Školský systém a jednotlivé školy nemusí mít ale strach z velkého odlivu žáků k domácí výuce. Z hlediska počtu žáků půjde vždy spíše o jev okrajový a nepředpokládá se, že se dramaticky zvedne počet zájemců o DV i po nově platných úpravách.⁵

1.2 Individuální vzdělávání

Od 1. 1. 2005 bylo kodifikováno ve školském zákoně č. 561/2004 Sb. tzv. individuální vzdělávání pod § 41. Tento paragraf stanovuje mimo jiné podmínky, za kterých mohou být žáci 1. stupně ZŠ zařazeni do individuálního vzdělávání. Termín domácí vzdělávání můžeme tedy chápat jako podmnožinu uzákoněného individuálního vzdělávání. O povolení (i případném zrušení) individuálního vzdělávání rozhoduje ředitel školy na základě žádosti rodičů. Jednou z podmínek pro vyučujícího rodiče je mít alespoň vzdělání s maturitou. V žádosti zákonný zástupce musí uvést závažné důvody a podmínky (máme na mysli popis prostorového a materiálně technického zabezpečení vzdělávacího procesu a podmínky týkající se ochrany zdraví žáka) pro individuální vzdělávání žáka. Pozastavme se nad otázkou, co to jsou závažné důvody. Konkrétní důvody a podmínky dané rodiny posuzuje ředitel školy, který má pravomoc povolit či zamítnout žádost o individuální vzdělávání.⁶ Podle mého názoru žádný ředitel nemůže zcela objektivně posoudit všechny důvody, které vedou danou rodinu ke zvažování možnosti individuálního vzdělávání jejich dítěte. V praxi je běžným případem, kdy ředitel školy odsouhlasí žádost rodičů bez ohledu na přebujelé požadavky školského zákona. Jinými slovy, co pro jednoho ředitele je podle zákona podstatné, pro druhého může znamenat banální záležitost, na kterou není třeba brát při rozhodování ohled.⁷

1.3 Specifika individuálního (domácího) vzdělávání

V této kapitole se budu zabývat všeobecnými okolnostmi individuálního vzdělávání. Zaměřím se na domácí vzdělávání a popíšu nejdůležitější prvky této alternativy.

⁵ APERIO : *čtvrtletník stejnojmenného občanského sdružení Praha: APERIO - Společnost pro zdravé rodičovství*, 2007, s. 34-35

⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

⁷ *Sedmá generace: společensko-ekologický měsíčník* Brno: Hnutí Duha - Přátelé Země, 2005. Brno: Hnutí Duha. Brno: Hnutí Duha - Sedmá generace, s. 14

Domácí vzdělávání je rovnocenná varianta ke vzdělávání ve škole a v jeho průběhu dítě stále zůstává žákem základní školy. Tento způsob výuky by měl dítě dostatečně rozvíjet a umožnit mu, aby až se ocitne na druhém stupni mezi vrstevníky, nebylo oproti nim znevýhodněné. Rodina by měla mít zajištěny takové materiální podmínky, které vytvářejí předpoklady pro plnohodnotné vzdělávání dítěte. Mělo by jít o rodinu úplnou s dobrými osobnostními předpoklady rodičů. Matka samoživitelka by se těžko mohla denně věnovat svým dětem skrze své zaměstnání.⁸ Existuje řada důvodů, proč se rodiče rozhodují převzít roli učitele a přímo působit na své děti sami. Uvedme si některé hlavní: dlouhodobé působení rodiny v zahraničí bez možnosti zařazení dítěte do školy, špatná dosažitelnost školy od domova, děti mající nějaké specifické poruchy učení nebo specifické vzdělávací potřeby, děti mimořádně nadané, děti s problémy v sociální oblasti (zde bych uvedla špatně se adaptující děti, děti šikanované nebo traumatizované aj.) Dalšími důvody mohou být nesouhlas rodičů se stávajícím systémem školství a jejich nespokojenost se způsobem a kvalitou školní výuky.

Domácí vzdělávání je vázáno na povolení MŠMT ČR a je vymezeno několika pravidly. Při DV jsou respektovány tyto standardy základního vzdělávání:⁹

- *dvakrát ročně musí být dítě přezkoušeno ve škole, s níž je podepsána dohoda o domácím vzdělávání*
- *je slovně hodnoceno, konzultace se školou minimálně jednou za měsíc, škola vede protokol o konzultacích, vydává vysvědčení*
- *rodiče vybírají program, podle kterého chtějí dítě vyučovat, pokud se liší od programu kmenové školy, hradí si učebnice rodina*
- *rodiče vedou výkaz o průběhu vzdělávání*
- *kmenová škola poskytuje pomoc metodickou, pomáhá při vypracování individuálních plánů*
- *rodič musí mít alespoň středoškolské vzdělání, pokud nejsou plněny dohody se školou, škola dohodu může vypovědět*

⁸ MERTIN, V. *Pedagogicko-psychologické aspekty individuálního vzdělávání*. Pedagogika, 2003. roč. LIII, s. 405-417.

⁹ TOMANOVÁ, D. *Alternativní školy: studijní text pro distanční vzdělávání*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. s. 43

1.4 Asociace pro domácí vzdělávání

Asociace je dobrovolné sdružení rodičů doma vzdělávaných dětí a kmenových škol, jež poskytuje všem sympatizantům DV informace o možnostech a způsobu, jak v naší zemi naplnit právo na vzdělávání dětí. Usiluje o navrácení důležitosti a postavení rodiny jako nejzákladnější jednotky naší společnosti. Primárně slouží jako podpora rodinám ještě před samotným rozhodnutím vzdělávat své děti doma. Vytváří prostor pro diskuze a setkávání rodičů formou seminářů, přednášek a konferencí, vítá všechny zájemce této alternativy vzdělávání včetně studentů a pedagogů. Členové asociace poskytují rozhovory do novin, rozhlasu a televize a zprostředkovávají pro média kontakty na rodiny, které se angažují v domácím vzdělávání. Sdružení má v současné době kolem 250 členů. Asociace pro DV poskytuje také školám metodickou pomoc a především nabízí rodičům informace o individuálním vzdělávání, o nových trendech a alternativách ve vzdělávání. Rodinám podává doporučení na školy, které v ČR zastřešují DV a poskytuje kontakty na různá poradenská zařízení.¹⁰

2. Důvody a motivace rodičů pro domácí vzdělávání

2.1 Proč domácí vzdělávání?

Každý rodič ještě před tím, než se rozhodne dítě sám vzdělávat, by měl především zvážit všechna pro a proti, měl by objektivně posoudit své časové možnosti a pedagogické schopnosti, měl by být ochotný se sám vzdělávat nebo na výuku připravovat a nakonec by měl do vzdělávacího procesu svých dětí vstupovat s entuziasmem, obrněn trpělivostí a s vírou v dobré výsledky společné práce s dětmi. Rodiče mají mnoho různých důvodů pro své rozhodnutí, které považují za závažné. V této kapitole bych uvedla jejich zásadní motivy pro tuto alternativu vzdělávání a zamyslela se nad tím, proč někteří rodiče dávají přednost domácímu vzdělávání před běžnou školou. Ač by se tak mohlo zdát, rozhodnutí rodičů k DV nebývá založeno na jejich dosaženém vzdělání nebo například na pedagogickém vzdělání matky, která zpravidla zastává roli pedagoga, nýbrž motivace a odhodlání jsou zpravidla dané jinými skutečnostmi. Pro rodiče, kteří se rozhodnou pro domácí vzdělávání je všeobecně

¹⁰ Asociace pro domácí vzdělávání [online]. [cit. 29. března 2015]. Dostupné z: <http://www.domaciskola.cz>

charakteristický silný pocit zodpovědnost za výchovu a vzdělání svých dětí a vědomí, že prostředí rodiny má pro jejich rozvoj rozhodující význam.¹¹

Existují rodiny, které žijí nevšedním způsobem života. Více inklinují k přírodě, k větší nezávislosti na okolním světě, na negativěch dnešní společnosti nebo mají například vyhraněný a pro ně zásadní životní postoj, víru, atd. U takových rodin se objevují prvky alternativního způsobu života, mají svou vlastní filosofii a názor na to, jak žít a vést do života děti. Život zakládají na soudržnosti a samostatnosti rodinného kruhu s minimem zásahů z okolní společnosti. Takové rodiny zpravidla žijí a hospodaří na venkově, často i mimo vesnice, ale nejsou výjimečné rodiny naopak z velkých měst.

Pro některé rodiče jsou zásadní motivy pedagogické. Ti zdůrazňují výhrady ke způsobu, jakým škola organizuje výuku, při které není prostor reagovat na odlišné schopnosti, vlastnosti a přirozené pracovní tempo dětí a zmiňují neuspokojivé sociální a společenské prostředí ve školách. Mohou přitom vycházet z vlastních dětských zkušeností či ze zkušeností svých starších dětí.¹² Často také nechtějí, aby život jejich dítěte a život celé rodiny jednoznačně podléhal rytmu, který určuje škola. Jinými slovy, důvodem často bývá nesouhlas se současným vzdělávacím systémem. Týká se zpravidla rodičů, kteří se rozhodli pro domácí vzdělávání ještě před zařazením dítěte do školy. Jejich argumentem je často také skutečnost, že současný školský systém neumožňuje přistupovat k dítěti individuálně a nedovede jej dobře stimulovat a motivovat pro jeho intelektuální vývoj. Častým důvodem přístupu rodičů k domácímu vzdělávání jsou bezpochyby také zdravotní nebo mentální handicapy dětí, nestandardní potřeby dětí v oblasti výchovy nebo jejich specifické vzdělávací potřeby, například dané jejich nadprůměrným intelektem. Všechny tyto případy vyžadují v optimálním případě individuální přístup a domácí škola se zde jeví jako ideální řešení.¹³

Do domácího vzdělávání rodiče vstupují i z důvodů organizačních. Mohou to být důvody spojené se vzdáleností školy od bydliště kombinované se složitými podmínkami dojíždění dětí do školy, zvláště u mladších dětí, které nejsou ještě natolik samostatné a rodiče mají problém skloubit odvoz dětí do školy s potřebami svého zaměstnání. Řada rodin preferuje domácí školu proto, že chce se svými dětmi trávit více času a rodiče je chtějí mít

¹¹ DOMBROVSKÁ, L. *Přednosti a nedostatky domácího vzdělávání z hlediska angažujících se rodičů a dětí*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

¹² *Kořeny a přínos domácího vzdělávání* [online]. [cit. 4. dubna 2015]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/scripts/detail.asp?id=1747>

¹³ *Informatorium: časopis pro výchovu dětí od 3-8 let v mateřských školách a školních družinách*. Praha: Portál, 2004, s. 6-7

tzv. pod kontrolou. Nepřejí si, aby určující vliv na jejich vyvíjející se osobnost měla škola, ale právě oni. Rodiče si uvědomují, že už nejsou jediní vychovatelé, ale působí na ně kolektiv dětí, učitelé, sociální a společenské podmínky školy a obávají se všemožných nástrah, které na dítě čekají ve společnosti vrstevníků. Mají strach ze šikany, špatného příkladu nebo nebezpečí vlivu špatné party, která by mohla vývoj jejich dítěte značně deformovat.¹⁴ Zcela jiný motiv pro vzdělávání doma může být ideologické povahy. Tyto rodiny mívají zpravidla pevné náboženské přesvědčení nebo životní filosofii s takovými hodnotami, které se výrazně odlišují od trendů většinové společnosti. *"Domácí vzdělávání umožňuje rodičům bez zásahů z vnějšku ovlivňovat hodnotovou orientaci jejich dítěte."*¹⁵

Příkladem takového druhu motivace může být snaha rodičů o vytvoření důvěrného vztahu mezi dítětem a sourozenci, o posilování rodinné soudržnosti a rodinných vztahů o pěstování úcty dítěte k rodičům, snaha o vedení dítěte k láskyplnému vztahu s Bohem, nebo silná a vyhraněná potřeba rodičů vychovat z dítěte silnou a samostatnou osobnost se silným morálním charakterem. Rodiče se často obávají toho, že by se jim nemuselo podařit tyto hodnoty a názory dětem předat, pokud by bylo každodenně ve škole ovlivňováno jinými systémy hodnot.¹⁶ Toto vše podle jejich názoru a i ve skutečnosti za dobrých podmínek a kvalitních předpokladů individuální vzdělávací praxe domácí škola umožňuje.

2.2 Pozitiva a přednosti domácího vzdělávání

Domácí vzdělávání s sebou nese řadu výhod pro rodiče i pro děti. Níže popisují některé vybrané přednosti domácího vyučování, které můžeme slyšet od samotných rodin nebo se o nich dočteme v odborných člancích a diskuzích. Shrneme si tedy ty, které považují za nejdůležitější. V první řadě kladným prvkem domácí výuky je efektivní zacházení s časem a individuální zaměření výuky na jedno nebo malý počet dětí. Skutečnost, že se matka dítěti věnuje individuálně a může ho správně motivovat a naopak nacházet a odstraňovat nedostatky v oblastech, ve kterých je dítě slabší, je velkou výhodou oproti školní výuce. Učitel často ve třídách řeší spory jednotlivých žáků, výkladem látky mnohdy odvádí jejich pozornost a často děti napomíná. Efektivní je domácí výuka pro dítě i vyučujícího a je možné ji realizovat v takovém časovém sledu nebo rozvrhu, jaký si rodič stanoví. Ten má celou koncepci ve svých

¹⁴ *Dítě: měsíčník o malých i velkých dětech Praha: Adore, 2000, s. 60*

¹⁵ *Informatorium: časopis pro výchovu dětí od 3-8 let v mateřských školách a školních družinách. Praha: Portál, 2004, s.7*

¹⁶ NITSCHOVÁ, D. *Domácí vzdělávání*. Praha, 2000. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

rukou. Vzhledem k tomu, že výuka často neprobíhá jen doma, ale i v přírodě nebo na výletech, dítě může mnohem lépe pochopit souvislost s tím, co slyšelo od rodičů nebo se již naučilo z učebnice. Děti v domácím vzdělávání se lépe naučí samostatně pracovat s literaturou, samy si rády vyhledávají informace a jsou flexibilnější a tvořivější, nebojí se tolik neznámého a nových úkolů. Dokážou snadněji přijmout školu ne jako nutné zlo či nudnou záležitost s povinnou docházkou, kde se mimo jiné musí soutěžit a usilovat o dobré známky, ale jako docela zábavnou příležitost k tomu se něco dovědět a připravit se na budoucí život. Rodiče jsou více zainteresováni, to znamená, že se často sami vzdělávají a hledají co možná nejpestřejší pedagogické metody, kterými by mohli děti více zaujmout tak, aby je učení bavilo a prožívaly při tom radost.¹⁷ Výběr metod, organizace učebních činností a harmonogram dne je zcela v režii rodiče. Proto je možné u dětí minimalizovat strach z neúspěchu a časový stres. Děti se více učí hrou a spontánně vzniklými situacemi, než jak je dáno klasickými postupy ve škole.

DV také poskytuje prostor pro větší seberealizaci a zábavu dětí a svým způsobem umožňuje rodičům dětem prodloužit jejich dětská léta. Mám na mysli vedle samotné volnější, hravější a zábavnější formy výuky i fakt, že dané penzum výuky se dá zvládnout stejně kvalitně jako ve školním prostředí, ale v podstatně kratším čase. Dětem odpadnou povinnosti jako domácí úkoly a zbude jim více času na rozvíjení jimi preferovaných zájmů a budou mít více času se například zapojit do domácích prací, pomoci rodičům případně jiným, věnovat se více svým například uměleckým nebo sportovním zálibám. Současný školský systém a výukové osnovy kladou v dnešní době na žáky velké nároky, což může na některé děti působit tak, že chodí ze školy unavené, jsou přetěžované množstvím vyučovacích hodin a stresovým faktorem pro ně bývá časté zkoušení, obava z neúspěchu nebo z toho, že domů přinesou špatnou známku. Toto vše při domácí výuce nehraje zásadní roli. I když je v rodině více dětí, které se zapojují do výuky, matka vždy zohledňuje jejich individuální tempo, přizpůsobuje učení jejich vzdělávacím potřebám a na rozdíl od učitele, který dítě tak dobře nezná, bere více ohled na jeho osobnost a nadání.

Podle J. Holta (2003) je domácí vzdělávání dobré i pro to, že eliminuje tzv. tři "kameny úrazu", které stojí v cestě smysluplnému učení. Jde o *strach z nudy* (připomenout můžeme nekonečné opakování věcí dávno známých a učení se bez pocitu užitečnosti), *strach*

¹⁷ JANČAŘÍKOVÁ, K. *Domácí vzdělávání v ČR v kontextu reformy českého školství*. Praha, 2006. Seminární práce

ze selhání (běžná chyba se může stát pro dítě stresujícím podnětem) a *strach z nepochopení* (například učitelé někdy adresují méně oblíbeným žákům nereálná "očekávání").¹⁸

Většina rodičů doma vzdělávaných dětí se cíleně snaží umožnit dětem bohatší sociální kontakty ve volných chvílích, často i v rámci vyučování (společné vyučování dětí z více rodin, společné výlety a vzdělávací a zábavné aktivity). Rodiny se mezi sebou znají, často se spolu scházejí, doporučují si odborné pedagogické materiály, radí si a vzájemně od sebe čerpají inspiraci pro výuku dětí. Hudební či výtvarnou výchovu může dobře nahradit docházka dětí do základní umělecké školy nebo jiných zájmových sdružení a kroužků. Častou námitkou společnosti i některých pedagogů proti domácímu vzdělávání je otázka nedostatečné socializace dítěte. Mluví se o možné izolaci, neschopnosti dětí navazovat kontakty a komunikovat s jinými dospělými než s rodiči. Výše uvedené skutečnosti hovoří proti názoru, že děti vzdělávané doma strádají kvůli údajně omezenému kontaktu s vrstevníky a následným strachem při začleňování se do společnosti.¹⁹

Velké pozitivum domácího vzdělávání spatřuji v tom, že může přispívat ke svobodnému rozvoji osobnosti a podporuje jedinečnost každého dítěte. Více času, který rodina má pro sebe, aktivity, které rodiče s dětmi vykonávají společně, to vše přispívá ke zdárnému emočnímu vývoji dětí a upevňuje vztahy mezi všemi členy rodiny. Pevné citové vazby dětí útlého věku k rodičům vytvářejí do jisté míry budoucí vzorce interakcí s jinými lidmi, vrstevníky a jinými pedagogy na školách. Pokud vztahy v rodině nejsou od základu dobře fungující, může se to negativně projevit na emoční stabilitě dítěte a zvyšuje se riziko antisociálního chování.

2.3 Negativa domácího vzdělávání

Domácí vzdělávání má samozřejmě také řadu nevýhod nebo lépe řečeno slabých míst a potenciálních rizik. Je pro rodiče časově i finančně náročné, zejména pokud rodina žije z jednoho platu a matka je ženou v domácnosti bez vedlejšího příjmu. Školy sice nabízí rodinám učebnice a jiné pomůcky, ale většinu věcí si nakupují rodiče sami, zvláště když se rozhodnou vyučovat podle nestandardních, školou nepředepsaných učebnic a učebního materiálu. Časově náročné je domácí vyučování zejména v případech, kdy se matka musí

¹⁸ HOLT, J. Caldwell. *Proč děti neprospívají*. Vyd. 2., Volary: Stehlík, 2003, s. 13

¹⁹ *Psychologie dnes: psychologie, psychoterapie, životní styl*. Praha: Portál, 2003, s. 17

zároveň starat o předškolní děti, tedy musí skloubit výuku starších dětí s péčí o domácnost a o děti mladší. Jiné potíže mohou vyplývat z faktu, že některé děti zpravidla z počátku obtížně přijímají proměnu maminky v paní učitelku, nechtějí se doma učit a více zlobí, tehdy se výuka stává pro matku náročnou a těžce zvladatelnou. Proto by rodiče měli vycházet z toho, že každé dítě je jiné a každé potřebuje jiný přístup. Pokud nastanou problémy takového typu je nutno zvážit, jestli nebude pro obě strany lepší, aby dítě docházelo denně do školy.

Základem pro domácí vzdělávání by mělo být dobře fungující manželství a harmonie mezi rodiči jak v názorech na výchovu tak na vzdělávání dětí. Méně častá, ale reálná rizika mohou vyplývat z narušené osobnosti nebo negativních povahových vlastností rodičů, zde se vyskytují, byť vzácně, případy cílené izolace dětí od okolního světa, omezování jejich svobody, styku s vrstevníky, omezení přístupu k informacím (knihy, média, internet), v nejvážnějších případech psychické týrání dětí a násilí na dětech nebo v rodině, a to zejména ze strany otce.

Jinou nevýhodou, případně stresovým faktorem se pro některé děti vzdělávané doma může stát fakt, že za pololetí nabyté znalosti musí zúročit, respektive prokázat je a obhájit při pololetních zkouškách. Mohou pocítovat trému a silnější stres před učitelem, protože na zkoušení nejsou z domácího vyučování zvyklé.

Údajné omezené sociální vztahy doma vzdělávaných dětí představují jednu z nejfrekventovanějších námitek vůči domácímu vzdělávání. Mluví se o možné izolaci a nedostatečné socializaci dětí jako důsledku toho, že děti každodenně netráví čas mezi svými vrstevníky ve škole, neučí se mezilidské komunikaci, navazování vztahů, spolupráci atd.²⁰ Proti těmto námitkám v případech, kdy není riziko manipulace s dětmi a asociální chování rodičů hovoří fakt, že děti vzdělávané doma mají mnohem více času na volnočasové aktivity a pokud jim rodiče dávají prostor a výuka probíhá převážně v dopoledních hodinách, zbytek dne mohou děti trávit ve společnosti vrstevníků, kamarádů, v rámci zájmové činnosti, ve sportovních klubech nebo uměleckých školách. Socializace neznamena, že se realizuje nutně prostřednictvím spolužáků, ale znamená, že se děti učí vycházet se všemi lidmi, vrůstají do společnosti, komunikují, spolupracují a rozvíjí si své sociální dovednosti. Ty se ovšem nebudují pouze ve školním prostředí, ale i v rodině a při dalších běžných aktivitách. Zkušenosti z rodinné pospolitosti a z kolektivu zájmového kroužku či sportovního klubu jsou pak pro děti v životě nenahraditelné, obohacující a bohatě využitelné.

²⁰ *Psychologie dnes: psychologie, psychoterapie, životní styl*. Praha: Portál, 2003, s. 17

3. Domácí vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami

V této kapitole bych ráda uvedla některé rysy domácího vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. V dnešní době již sice existuje poměrně velké procento speciálních škol pro děti s postižením i možnost zařadit dítě se speciálními potřebami do prostředí škol, které podporují a umožňují integrativní vzdělávání. Tato varianta však nemusí být pro všechny žáky tím nejšťastnějším řešením. Každý jedinec je svojí osobností a prožíváním jedinečný a zrovna tak bychom měli přistupovat k jeho postižení. Jsou to právě rodiče, kteří by měli po poradě s odborníky určit, co bude pro vývoj jejich dětí a vzdělání nejlepší. Snahou snad každé matky i otce je být ke svým dětem vnímavý, od narození o ně svědomitě pečovat a přistupovat k nim jako k jedinečným bytostem. Zrovna tak by rodič v roli pedagoga měl co nejvíce podporovat jeho dovednosti a hledat nejvhodnější postupy, jak s dítětem pracovat, a jak nejlépe jej motivovat.

Rodina by měla být především dostatečně finančně zajištěna. Jestliže výuku vede matka, je důležité, aby si dobře dovedla zorganizovat čas. Při početnější rodině, kde rodiče musí skloubit náročné vzdělávání s péčí o mladší děti a udržování domácností, je domácí výuka dětí jistě náročnější a vyžaduje mnoho energie. Předpokládá se, že jeden z rodičů nebude mít stabilní zaměstnání a náklady na vzdělávaného žáka doma budou vyšší, zvláště pokud je potřeba zajistit vhodné pomůcky, učební materiály a prostředky, aby co nejvíce vyhovovaly jeho specifickým potřebám a díky kterým by se plnohodnotně naplňovaly vzdělávací potřeby dítěte. Rodině může v mnohém pomoci odborná zahraniční literatura, o kterou se matka v roli učitele a vychovatele často opírá a čerpá z ní inspiraci, jak vést výuku. Užitečné rady získává i ze stran již zkušenějších rodičů, nebo těch rodičů, kteří stejným způsobem vzdělávají doma své děti s poruchami učení, tělesným či kombinovaným postižením. Mnozí z rodičů podporují vývoj dětí doprovázením na různé volnočasové aktivity, navštěvují různé kluby a sdružují se s jinými rodinami s obdobným cílem předejít nežádoucí izolaci svých dětí. Vzdělávání mimo školní kolektiv a bez každodenních interakcí může totiž signalizovat ohrožení v otázce procesu socializace a to neplatí jen u dětí s postižením. Zdá se být tedy pro rodiče pohodlnější zapsat dítě do speciální školy, ale tato volba nemusí vždy vyhovovat jeho konkrétním potřebám a obzvláště v neinkluzivním prostředí se může dítě setkat se stresovými faktory vyvolanými zejména nepřijetím kolektivu zdravých žáků. Dle mého názoru je vzdělávání dětí se specifickými potřebami v domácím prostředí nejen pro dítě

samotné přínosem. Má možnost být nepřetržitě v blízkém kontaktu s matkou a případně ostatními sourozenci, kteří sehrávají neméně důležitou roli pro jeho sociální a emocionální vývoj. Jako pozitivum pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami vzdělávané doma uvedme efektivně využitý čas, známé prostředí pro výuku, individuální přístup rodiče a především upevnování vztahů v celé rodině. Doma vzdělávané dítě se častěji zapojuje do činností běžných v domácnosti, učí se tak pravidelným povinností, samostatnosti, tvořivosti. Pomáhá při vaření a nakupování, má šanci trávit více času s jinými členy rodiny a tak se s jejich pomocí co nejpřirozeněji učí praktickým dovednostem a upevňuje si pracovní návyky.

Jedna z mnohých obav kolem domácího vzdělávání dětí se SVP je kvalita vzdělávání. Rodiče by se měli v tomto případě držet pokynů školy a stanoveného individuálního plánu. Doma vzdělávaný žák dochází do školy na přezkoušení a v zájmu celé rodiny je častá komunikace s učiteli a konzultace postupů při výuce. Dnes se setkáme s oponentními názory, zda jsou rodiče kompetentní učit děti doma, vzhledem k náročnosti a speciálním požadavkům. Záruku nenajdeme nikde. Je však důvodné se domnívat, že matka, která zná potřeby svého dítěte nejlépe, tráví s ním nejvíce času a po celou dobu aktivně hledá možnosti a alternativní metody výuky a také se opírá o speciálně-pedagogickou pomoc a drží se jejich rad a doporučení, je schopna dostatečně připravit své dítě pro život.²¹

4. Individualizace ve vzdělávání a individuální přístup

4.1 Co je vlastně individualizace ve vzdělávání?

Tento pojem můžeme následně definovat jako: *"Způsob diferenciacce výuky, při níž se zachovávají heterogenní třídy dětí jako základní sociální jednotka a provádí se diferenciacce vnitřní, obsahová i metodická, respektující individuální zvláštnosti dětí."*²²

Jinými slovy můžeme říct, že se jedná o způsob výuky, při kterém probíhá vzdělávání dětí společně s ohledem na jejich zcela odlišnou úroveň schopností. Měli bychom přijmout i vycházet ze základní myšlenky, že každá lidská bytost je jedinečná - každé dítě se učí a pracuje svým vlastním tempem a specifickým způsobem. Respektování této jedinečnosti je nutným předpokladem pro individuální přístup. Jedinečností máme na mysli různé osobnostní

²¹ LIDMILOVÁ, I., *Domácí vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno, 2005. Bakalářská práce

²² Průcha a spol. in KREJČOVÁ, V, ed. *Aktuální témata výchovy a vzdělání ve škole*. Hradec Králové: Gaudeamus. 2005, str. 32

charakteristiky např. pohlaví, věk, temperament, zdravotní stav, míru inteligence, tempo učení, emotivnost, specifické schopnosti, dovednosti, potřeby a zájmy, rodinné prostředí a mnohé další., jež jsou individuálním profilem každého dítěte.²³

O individualizaci se hovoří často v souvislosti se vzděláváním dětí se specifickými vzdělávacími potřebami. Jedná se o děti s nějakým zdravotním postižením. Dále se zvláštním zřetelem přistupujeme k dětem se specifickými vývojovými poruchami učení, například dyslexie, dysgrafie...) nebo k dětem, které pochází z tzv. socio-kulturně znevýhodněného prostředí. V souvislosti s individuálním přístupem se v dnešní době stále častěji hovoří o dětech mimořádně talentovaných a inteligentních, v neposlední řadě bychom měli zmínit potřebu specifické podpory dětí různých národnostních menšin, také děti emigrantů a uprchlíků ze zemí s válečným konfliktem, což je v dnešní době velmi vážné téma a naléhavá výzva pro všechny vyspělé státy nejen Evropy.²⁴ Opakem principu individualizace je tzv. frontální vyučování, kdy se všichni žáci učí ve stejný čas stejnou učební látku, všichni se učí podle stejných osnov, všichni musí plnit úkoly stejné náročnosti a používat stejné učebnice.

4.2 Individuální přístup

Každé dítě přichází z odlišného sociálního prostředí, v němž navazovalo různé mezilidské vztahy, jsou mu vlastní odlišné potřeby a cíle a bylo podrobena jiné výchově. V případě potřeby uplatňovat individuální přístup k jednotlivým dětem, je práce učitele vždy náročnější, protože by měl dokázat sladit výukové tempo s časovými a intelektovými možnostmi jednotlivých dětí, měl by mít speciální vzdělání nebo kvalifikaci a disponovat širší paletou výukových pomůcek. O individuálním přístupu se hovoří tehdy, když se jedná o skupinu maximálně pěti žáků. Se zvyšujícím počtem žáků se individuální přístup snižuje, výuka musí více využívat standardní cvičení, otázky a odpovědi, klasický výklad, zkoušení a hodnocení. Při počtu dětí vyšším jak třicet už prakticky vůbec neexistuje možnost individuální práce s jednotlivými dětmi, pro individuální přístup a diskuze už není prostor.²⁵ Pokud chce pedagog k žákům přistupovat individuálně, měl by je nejprve dobře poznat. Neméně důležitá je při práci s dětmi schopnost empatie. Aby každé dítě bylo bráno jako celostní bytost s jeho jedinečnými rysy a povahou. Individuální přístup se projevuje také tím,

²³ tamtéž s. 33

²⁴ KREJČOVÁ, V., ed. *Aktuální témata výchovy a vzdělávání ve škole*. Hradec Králové: Gaudeamus. 2005, s. 33

²⁵ MERTIN, V., *Pedagogicko-psychologické aspekty individuálního vzdělávání*. 2003, s. 411

že učitel nevnucuje žákům svoje vyučovací postupy, ale snaží se nacházet takové metody a postupy, aby jeho práce byla co nejvíce efektivní a každého vzdělávaného dovedla co nejnáze k vytyčeným učebním cílům. Ve třídě by měly platit stejná práva pro všechny a v rámci vzdělávacích plánů by měl být demokraticky nastaven systém spolurozhodování o tom, co, kdy, kde a jakým způsobem se budou učit. Kvalita učitele je dána také tím, zda neupřednostňuje a nezvýhodňuje jiného žáka před druhým. Tento výše popsaný přístup by neměl platit jen pro žáky různě znevýhodněné nebo mimořádně nadané, ale právo na něj má každé dítě bez výjimky.²⁶ Velmi daleko v individualizaci pokročily některé alternativní pedagogické směry. Je na ní postaven například Daltonský plán nebo škola Montessori. Pro ilustraci alternativního přístupu vedoucího k individualizaci můžeme uvést jeden z principů pedagogiky Marie Montessori. Ta zavedla ve své škole didaktické pomůcky, s nimiž mohly děti pracovat zcela samostatně bez ústních instrukcí od učitele. Jak dlouho a s kterou pomůckou se bude pracovat, rozhodovalo samo dítě. Na některé netradiční výukové metody, které se využívají při domácím vzdělávání, navážu v následující kapitole a upozorním na základní charakteristiku těchto výchovných a vzdělávacích postupů.

5. Netradiční metody při domácí výuce

V rámci domácího vzdělávání mohou rodiče nalézat různé přístupy ke vzdělávání dítěte. Především je to individuální přístup k dítěti. Rodič, který je zacílen na jedno dítě a je s ním během výuky v neustálém kontaktu, se může dobře přizpůsobovat jeho vlastnímu tempu a potřebám. Dovede ho lépe motivovat, protože vidí, čemu dobře rozumí a v čem má naopak nedostatky a cíleně se věnuje jedné činnosti a plynule přechází na jinou. Celá koncepce výuky, zvolení vhodných metod a pracovních pomůcek je v režii rodiče. Ten ví nejlépe, čím dítě zaujmout a jakým způsobem u něj nejlépe probudit touhu učit se novým věcem se zájmem a s nadšením. Jedním z důvodů, proč se rozhodli vzít vzdělávání do svých rukou, mohl být ten, že se nechtěli držet tradičních školních osnov a chtěli vyučovat doma podle svých pravidel. Klasické známkování je pro většinu doma vzdělávajících rodičů také nemyslitelné, děti předem motivují a hodnotí slovně.

Rodiče při domácím vyučování opouští tradiční formální postupy a metody, které jsou používané ve školách a řídí si výuku svými vlastními netradičními způsoby. Pro domácí

²⁶ *Individualizace a humanizace vyučování*. [online]. [cit 15. března 2015] Dostupné z: http://www.hluchak.cz/ssp/4_programy_individualizace.html

vzdělávání je příznačný fakt, že si rodič vytváří vlastní strategie a pojímá učení jinak. Snaží se co nejvíce porozumět myšlení svých dětí a ponechává jim prostor pro tvořivost a samostatnost. Podněcuje u dětí nijak nenuceným způsobem maximální využití jejich potenciálu.²⁷

5.1 Myšlenky neformálního vyučování Johna Holta

Jedním ze zastánců méně formálního učení byl americký učitel John Holt. Vycházel ze svých pedagogických zkušeností a zaměřil se na pozorování dětí. Podle něj děti nepotřebují předepsané studijní plány a osnovy, ale potřebují mít volný přístup ke světu, aby mohly samy o věcech přemýšlet a měl by se jim dát prostor pro využití jejich fantazie, právě tak dává dětem vše podstatné větší smysl. Říká, že je nesmyslné dětem vštěpovat mnoho faktů, které nemusí nechápat, ale je podstatné spojit učení a přirozenou dětskou zvědavost se skutečným životem. Jedině tehdy budou chápat dění kolem sebe a nebude třeba je do učení nutit. Rodič má být pouze oporou a průvodcem dítěte, který mu pomáhá hledat odpovědi a souvislosti v učení a objasňuje mu řád světa, ve kterém žije. Zpozoroval, že v dětech je velmi silná touha poznávat svět a dovedou se v něm orientovat svými vlastními způsoby.²⁸

Tvrdí, že děti se učí nejlépe ještě před tím, než přijdou do školy. Posíláme je do školy proto, že chceme, aby se naučili přemýšlet, ale právě tam se mnohdy naučí myslet špatně. Jinak řečeno: "*Děti mají styl učení, který odpovídá jejich situaci a který používají přirozeně a dobře, dokud je to neodnaučíme.*"²⁹

5.2 Metoda Marie Montessori

Jinou inspirací pro rodiče se může stát metoda - jak děti učit doma - podle pedagožky Marie Montessori. V posledních letech vychází více do povědomí nutnost inovací v oblasti zefektivňování učebních metod. Především zájmem rodičů, kteří učí děti doma, bylo hledání a zavádění alternativnějších programů a netradičních metod.

²⁷ NITSCHOVÁ, D. *Domácí vzdělávání*. Praha, 2000. Diplomová práce

²⁸ HOLT, J., *Proč děti neprospívají*. Volary: Stehlík, 2003

HOLT, J., *Jak se děti učí*. Agentura Strom, Praha 1995

²⁹ Tamtéž s. 7

Důležitým principem této metody je využívání přirozené psychické a fyzické aktivity dětí. Marie M. razantně odmítala nadřazenost a moc dospělého nad dětmi, uplatňovanou v klasických školách. Říká, že je třeba uvolnit dítěti cestu a nebránit mu chybnými výchovnými postupy. Výchova nesmí spočívat pouze v adaptaci dítěte na svět dospělých. Pokud je dítěti zajištěno vhodné prostředí a pomůcky, je schopno se spoustu věcí naučit samo a může bez většího zásahu dospělých poznávat věci kolem sebe díky svým tvůrčím schopnostem.³⁰

Marie Montessori je zastáncem koncepce výchovy, která je označována jako pedocentrismus. Cílem této pedagogické koncepce není zefektivnění dětského učení, ale především tzv. normální rozvíjení dítěte. Teze Montessori říká, že každé dítě v sobě nosí svůj vlastní stavební plán a zároveň i vlastní síly pro svůj vývoj. Její výchovu chápeme jako "realizaci svobody dítěte". I rodiče, kteří se pokouší doma vést výuku za pomoci rad Montessori, by se měli držet myšlenek své dítě vést především k samostatnosti. Díky té se v něm uvolňuje energie pro svobodnou a tvořivou činnost.³¹

Dalším kritériem metody Montessori je orientace na dítě - jako na člověka, kterému je zapotřebí pomoci dosáhnout vlastní nezávislosti. Rodiče by měli dítěti umožnit, aby převzalo odpovědnost samo za sebe a za svoji práci. Aby naplnilo svou potřebu pracovat samostatně od konkrétních věcí k abstraktním a úkolem rodiče je akceptovat jeho osobité tempo. Dítěti by měli poskytnout podnětný materiál podporující spontánní učení, který je chápán jako klíč ke světu. Za pomoci různých speciálních učebních pomůcek, které podporují jeho samočinnost, si dítě lépe fixuje správné pracovní návyky a vytváří si vlastní úsudek.³²

Didaktický materiál, který představuje metoda Montessori se systematicky člení do pěti skupin:³³

- *cvičení běžného života*
- *smyslový materiál (předměty působící svou barvou, znkem, tvarem pod.)*
- *jazykový materiál*
- *matematický materiál (pomůcky sloužící k rozvíjení matematických představ)*
- *materiál ke kosmické výchově (přírodní vědy a vztah ke světu kolem nás)*

³⁰ *Sedmá generace: společensko-ekologický měsíčník* Brno. 2005, s. 9

³¹ SINGULE, F., *Současné pedagogické směry a jejich psychologické souvislosti*. Praha. 1992, s. 14-15

³² PAVLOVSKÁ a kol., *Dějiny předškolní pedagogiky*. Brno. 2012, s. 49

³³ SINGULE, F., tamtéž s. 15-16

Nápaditým podnětem pro rodiče, kteří vyučují doma, se může stát příručka - Metoda Montessori a jak ji učit doma, která se zaměřuje na oblasti výuky matematiky a českého jazyka. Nabízí rodičům možnost, jak efektivně doplnit klasické učební metody, jako je vedení sešitů a práce s učebnicí. Poskytuje rady a inspirace, jak zpestřit běžný výklad za pomoci jednoduchých učebních pomůcek (barevné tužky a figurky, tyčinky na počítání, počítadla, destičky a tabulky, kartičky se slovy pro český jazyk nebo obrázková abeceda apod.), a aby se učení stalo zábavnější a děti si mohly snadněji upevňovat znalosti z těchto dvou důležitých předmětů. Touto výukovou metodou a postupy dle M. Montessori si děti budují větší sebevědomí, víru ve vlastní schopnosti a stoupá důvěra ve vlastní práci.³⁴

Jedna z jejích myšlenek *Pomoz mi, abych to dokázal sám*, praví: " *Tato prosba, s níž se malé dítě obrátilo k Marii Montessori, se stala hlavním krédem její pedagogiky. Není úkolem dospělých formovat dítě, odstraňovat mu z cesty překážky, nebo jím dokonce manipulovat, ale udělat vše pro to, aby vlastními silami a svým tempem získávalo nové vědomosti a dovednosti, vrůstalo do světa, který ho obklopuje.*"³⁵

5.3 Problematika projektového a problémového vyučování

Jinou metodou, která je při individuálním nebo domácím vzdělávání dětí často uplatňována je projektové vyučování. Jednotlivé přístupy a metody projektového vyučování lze kombinovat. Tím se stává výuka pestřejší, zvláště pro mladší děti, u kterých je běžná a normální roztěkanost a nesoustředěnost. Ještě než si objasníme, v čem projektová metoda spočívá, vysvětlíme si pojem integrace předmětů. Uvedme si to na příkladu výuky matematiky. Probíranou látku je možné procvičovat tradičními formami (pracovní sešity aj.) a zároveň zpracovávat a výukově vést s dětmi projekty na dané téma. Učivo předmětů jako je prvouka, přírodověda nebo výtvarná výchova bývá nejčastěji zakomponováno do jednoho projektu. Hudební nebo tělesná výchova je často nahrazována docházením do uměleckých škol nebo sportovních oddílů.³⁶ Projektové vyučování má v domácím vzdělávání své místo. Zkušenosti pedagogů ukazují, že tyto formy jsou efektivnější než klasické vyučování, ve kterém učitel pouze přednáší, a žáci se málo zapojují a nemají ani pro vlastní aktivitu prostor.

³⁴ HAINSTOCK, E. G., *Metoda Montessori a jak ji učit doma: školní léta*. Praha. 1999

³⁵ ZELINKOVÁ, O., *Pomoz mi, abych to dokázal*. Praha. 1997, s. 17

³⁶ Asociace pro domácí vzdělávání. *Projektové vyučování*. [online]. [cit. 5 dubna 2015] Dostupné z : http://www.kuchynka.org/files/buletinadv3_2003.pdf

Vyučovací metody projektového a problémového vyučování jsou dnes vnímány jako ucelené a dobře propracované koncepce vyučování, které se uplatňují v mnoha vyspělých zemích. Nyní si objasníme pojem "problém" a poté projektovou výuku. Při problémovém vyučování je učivo upravené tak, aby poskytovalo mnoho příležitostí k myšlení, nutilo žáky uvažovat, hodnotit a vyvozovat závěry. Problémové vyučování nemá žákovi podávat hotová fakta a poznatky, ale ten naopak musí sám překonávat překážky při jejich hledání. Žák je tak více vtažen do výuky, více se zapojuje, sám zkoumá problém a více uplatňuje svou vlastní úvahu a úsudek.

Oproti tomu projektové vyučování má jiná kritéria. Téma projektu, na kterém se bude pracovat, si každý žák vybere a vymyslí sám. Projekt souvisí s mimoškolní skutečností, žáci mohou vycházet ze svých prožitků a zkušeností. Tato metoda staví na předpokladu, že práce bude děti více bavit, protože si projekt sami zvolí na základě vlastního zájmu a preferencí. Vraťme se ještě k metodě projektového vyučování. Projekt vždy směřuje k zamýšlenému výsledku – cíli, který je předem vyučujícím definován a dětem objasněn. Proces projektového vyučování probíhá v podmínkách překračující rámec jednotlivých vyučovacích předmětů. Projekt se stává cílem aktivity žáků, ne cílem učitele. Práce se provádí většinou skupinově, při domácí výuce se mohou zapojit do projektu i ostatní členové rodiny. Zařazením projektové metody do výuky rodiče přispívají k lepší koncentraci a motivaci dětí. Základním rozdílem mezi problémem a projektem je, že problém je komplexem učiva, který nutí k uvažování a myšlení a projektem se dochází k nějakému cíli - něco zhotovit, vypracovat, naučit se něčemu, dává za úkol něco zkoumat či vykonat.³⁷ Projektové vyučování podporuje spolupráci a komunikaci mezi dětmi a umožňuje uplatnit teoretické znalosti v praxi.

Závěrem bych ráda citovala příklad projektové metody. " *Projektové vyučování je založeno na tom, že pomocí jednoho tématu se děti procvičí prakticky ve všech předmětech. Představím vám jej na příkladu bloku, který se v naší rodinné škole velmi ujal a převzaly jej i jiné rodiny. Projekt jsme nazvali Tropické ovoce. V supermarketu jsme si k vánocům nakoupili exotické ovoce: kiwanu, karambolu, litchi, papáju, mango, avokádo a mnohé další. U pokladny jsme asi dvě hodiny museli přesvědčovat paní prodavačku, že ten rambutan opravdu chceme, neměla ho totiž na seznamu prodávaného zboží. Nakonec nám ho prodala jako 76 dkg pomerančů. Zcela nečekaně a spontánně jsme složili při čekání píseň: Koupili*

³⁷ SINGULE, F., *Současné pedagogické směry a jejich psychologické souvislosti*. Praha. 1992, s. 20-21

jsme rambutan (a zařadili do vyučování i hudební výchovy). Doma jsme již podle plánu s dětmi zkontrolovali cenu a seřadili ovoce od nejdražšího k nejlevnějšímu (matematika). Děti ovoce malovaly a fotografovaly (výtvarná výchova). Dále si vytvořily tabulky (psaní, rýsování), do které napsaly vlevo jména ovoce a vpravo jména všech členů rodiny. Hodnotili jsme pak všichni chuť, vůni a vzhled (základy vědecké práce) udělením bud' + nebo – nebo 0. Dále jsme v Atlasu světa hledali země původu tohoto ovoce (čtení, prvouka, přírodověda, zeměpis). Semena a semínka jsme zasázeli do květináčů (pracovní vyučování), označili je štítky (psaní) a pozorovali, jak rostou (prvouka, přírodověda). Také jsme si tropické plodiny šli vyfotografovat do skleníků VŠZ. Každé dítě si ze svých výkresů, maleb, fotografií, poznámek a tabulky udělalo malou složku – portfolio, ke které se bude moci při svém dalším studiu kdykoli vrátit. Na závěr projektu náš nejstarší syn poznamenal, že se projekt neměl jmenovat Tropické ovoce, ale Exotické ovoce, protože jsme do něj zahrnuli i plody ze subtropů." ³⁸

6. Školní vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

V této kapitole bych ráda objasnila, jakým skupinám populace je toto vzdělávání určeno. V první řadě bych objasnila pojem speciální vzdělávací potřeby (dále jen SVP), který se bude v následujícím textu hojně vyskytovat. Dále bych uvedla některá specifika a postupy, které se uplatňují při realizaci domácího vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

Všeobecně termín speciální vzdělávací potřeby můžeme definovat jako ty potřeby, které se svým obsahem vztahují nejen výhradně k jedincům s nějakým zdravotním postižením, ale také k těm, kteří pochází ze socio-kulturně znevýhodněného prostředí (zejména rodinného), včetně dětí rodin imigrantů a etnických a národnostních menšin.³⁹ Nezbytným předpokladem pro kvalitní vzdělávání dětí se zdravotním postižením nebo s jiným znevýhodněním je nutnost uplatňovat kombinaci speciálně pedagogických postupů a alternativních metod s metodami, které se používají u běžné populace. Za hlavní zásadu jak k takovým dětem přistupovat bych uvedla, že při jejich vzdělávání a výchově je nezbytné zabezpečit jak naplňování jejich specifických potřeb, tak zároveň naplňování normálních

³⁸ Asociace pro domácí vzdělávání [online]. [cit. 5 dubna 2015] Dostupné z : http://www.kuchynka.org/files/buletinadv3_2003.pdf

³⁹ Podpora integrativního vzdělávání v Praze. 1.vyd. Praha. 2013, s. 45

potřeb, které mají společné s ostatními. Je také důležité zabezpečit vstřícné a podnětné prostředí pro celý proces vzdělávání. Máme na mysli zejména zajistit kvalifikované pedagogy a další podpůrné asistenty jiných odborností, protože jeden pedagog by sám tak náročnou práci nezvládal. Současně také zajistit dostatečně vhodné prostředí a pomůcky pro výuku. A v neposledním případě udržet optimální počet takto společně vzdělávaných žáků.⁴⁰

6.1 Individuální vzdělávací plán (IVP)

IVP je obvykle vypracováván pro děti, které nemohou být vzdělávány podle běžného vzdělávacího programu dané školy. Návrhy a doporučení pro vytvoření takového plánu podává rodičům a škole pedagogicko-psychologická poradna nebo speciálně pedagogické centrum a měl by být vypracován optimálně před nástupem, nejpozději však jeden měsíc po nástupu žáka do školy. Individuální vzdělávací plán podle vyhlášky 73/2005 Sb. garantuje možnost individuálního vzdělávání nejen pro žáky s hlubokým mentálním postižením, ale také pro žáky individuálně a skupinově integrované. Dále pro žáky speciálních škol a další žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (tato možnost je zejména žádoucí pro žáky se sociálním a jiným zdravotním znevýhodněním).⁴¹

Obsah, formy, metody a postupy, které odpovídají dětem se zvýšenou potřebou vzdělávací péče, jsou legislativně ukotveny v zákoně č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Z tohoto zákona vychází mimo jiné právě zpracování individuálních vzdělávacích plánů. Na tento zákon navazuje vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů. Tato vyhláška z roku 2005 sice zachycuje nejdůkladnější legislativní zpracování problematiky speciálních vzdělávacích potřeb, ale jen v případě, pokud se jedná o žáky se zdravotním postižením a žáky mimořádně nadané. Ovšem tento nedostatek vyhlášky z roku 2005 se nedotýká dětí, které jistým způsobem strádají vlivem sociálních faktorů prostředí, ze kterého pocházejí a v němž vyrůstají.⁴² Jde o děti s jistým sociálním deficitem, o které se naše stávající vzdělávací

⁴⁰ KREJČOVÁ, V., ed. *Aktuální témata výchovy a vzdělávání ve škole*. 2005, s. 50

⁴¹ Vyhláška č. 73/2005 Sb. [online]. [cit. 18. března 2015]. Dostupné z : <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1>

⁴² *Podpora integrativního vzdělávání v Praze*. 1.vyd.,2013, s. 46

politika bohužel doposud dostatečně nezajímá. Tento nedostatek vyhlášky z roku 2005 napравuje vyhláška č.147/2011 Sb.⁴³

Klasické školní vzdělávání, které se provádí formou hromadné výuky, nemůže plně uspokojovat potřeby každého žáka. Právě tvorba IVP je jednou z možností individualizace výuky. Jedná se o program šitý na míru jednotlivce, který umožňuje realizovat ve školním prostředí i významné odchylky od (běžně nastavených) standardních postupů, metod a požadavků učiva v jednotlivých ročnících, včetně způsobu hodnocení a klasifikace výsledků. Při tvorbě a sestavování individuálního vzdělávacího plánu je nezbytná spolupráce jak rodičů, tak samotného žáka, kterého se práce dle IVP týká a je nezbytná pro pochopení smyslu onoho plánu.

Smyslem a cílem IVP je poskytnout maximální podporu ve vzdělávání žáků s určitým typem fyzického nebo mentálního znevýhodnění či jiného zdravotního handicapu. Výjimku netvoří ani jedinci, kteří pochází z jinak nevýhodného sociálního prostředí. Každému žákovi bez ohledu na jeho handicap by mělo být umožněno dosažení rovnocenného vzdělání. Obsah učiva i veškeré postupy v celém procesu edukace je zapotřebí individuálně upravovat, aby jeho výkon mohl být maximální a vždy byl brán ohled na jeho reálné možnosti.⁴⁴

Pro vytváření IVP zákon č. 561/2004 Sb. klasifikuje žáky se speciálními vzdělávacími potřebami následovně:

- *žáky se zdravotním postižením* - týká se veškerých postižení závažnějšího charakteru (tělesné, zrakové, sluchové, mentální, autismus, vad řečí, souběžné postižení více vadami a poruchami učení nebo chování),
- *žáky se zdravotním znevýhodněním* - jedná se o lehčí zdravotní poruchy, které vedou k poruchám učení nebo chování, zdravotní oslabení nebo dlouhodobé onemocnění),
- *žáky se sociálním znevýhodněním* - řadíme zde děti s nízkým sociálně kulturním postavením, jedince ohrožené sociálně patologickými jevy nebo s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou.⁴⁵

43 Vyhláška č. 147/2011 Sb. [online]. [cit. 18. března 2015]. Dostupné z : <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-147-2011-sb-kterou-se-meni-vyhlaska-c-73-2005-sb>

44 MICHALOVÁ, Z., *Individuální vzdělávací program*. 1. vyd., Praha, 2011

45 Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

7. Integrace a inkluzivní vzdělávání

V návaznosti na text týkající se vzdělávání dětí se speciálními potřebami bych se ráda věnovala úzce související problematice integrace a inkluze. Dále tomu, jaký přínos může mít volba vzdělávací metody pro děti se zdravotním postižením a pro děti zdravé neboli intaktní a následně jak může práce s těmito jedinci obohatit samotné učitele.

Prvotně je důležité pochopit rozdíly v pojmech integrace a inkluze. Tyto dva termíny, respektive potřebu integrace a možnost inkluze při vzdělávání, považuji za velmi důležité, protože v naší společnosti je stále častější a aktuálnější otázka, jak vychovávat a vzdělávat děti, které vyžadují speciální péči a jsou zdravotně handicapovány nebo jsou jinak sociálně znevýhodněny. Rodiče zodpovídají za všestranný vývoj svých dětí a vždy by měli dobře zvážit možnosti, jak je vzdělávat. Jednou z cest je zvolit vhodnou speciální školu, nebo se rozhodnout učit své děti doma (tomuto tématu se budu věnovat v následující kapitole), nebo dítě zařadit (integrovat) do běžné školy, která podporuje inkluzivní systém vzdělávání.

Pokud hovoříme o integraci v kontextu vzdělávání dětí se SVP, jedná se o zapojení těchto dětí do klasických škol. Teorie chápe integraci jako začlenění jedince a jeho přizpůsobování se většímu celku, nějaké již vzniklé skupině lidí či třídnímu kolektivu.

V současné pedagogice se rozvinuly různé modely integrace. Uvedme si jejich příklady. První model se týká situace, kdy je do třídy integrováno jedno jediné dítě, model druhý nám demonstruje situaci, kdy se do třídního kolektivu integruje skupinka například postižených dětí, vyučovaných podle speciálního vzdělávacího plánu. Při integraci jednotlivce učitel obvykle pracuje se všemi žáky, přičemž potřebuje podporu a spolupráci svého asistenta, který se převážně věnuje integrovanému dítěti. Při dobré spolupráci učitele a asistenta mizí jinak zvláštní postavení integrovaného dítěte, pomoc a napomáhání nejen integrovaným dětem, ale i dětem většinového kolektivu se stává normální, protože každé dítě bez výjimky potřebuje při výuce i v mezilidských vztazích občas podporu a pozornost pedagoga. Pro všechny zúčastněné je vítaný a žádoucí okamžik, kdy integrované dítě již nepotřebuje speciální pomoc asistenta a plně se dokázalo začlenit do kolektivu, s ostatními dětmi komunikovat a mít s nimi vyrovnané a přátelské vztahy. V případě, kdy se do kolektivu integruje skupinka dětí, je nezbytná spolupráce dvou učitelů s různým vzděláním. Jejich snahou je přizpůsobit náročnost daných úkolů schopnostem dětí se speciálními potřebami, přičemž ostatní děti pracují svým tempem a zvládají běžné učivo. V každém takto vzniklém

kolektivu je především důležitá kooperace učitelů i vedení všech dětí ke vzájemné spolupráci a toleranci. Zdárná a dobře motivovaná a řízená spolupráce všech zúčastněných přináší užitek všem, prohlubuje mezilidské vztahy, umožňuje navazovat nečekaná a pevná přátelství mezi zcela různými dětmi a předchází tak negativním separačním tendencím a rizikům, které integrované děti mohou potkat i mimo, pro ně známý školní kolektiv.⁴⁶

V procesu inkluzivního vzdělávání jde především o zohlednění odlišností jedinců, u kterých je nezbytná aplikace individuálního přístupu. Vycházíme z toho, že všichni lidé jsou rozdílní a každý se může nějakým způsobem spolupodílet na utváření svého prostředí. V případě inkluzivního vzdělávání, nesmí však jít o pouhý tlak na přizpůsobení se určitých skupin nebo jednotlivců společnosti.⁴⁷

Michalík (2004) uvádí, že: *"Inkluze je nutným předpokladem integrace a znamená vytvoření takového prostředí ve třídě, které vítá a oceňuje odlišnost. Oba termíny je možné používat zaměnitelně."*⁴⁸ Hlavní myšlenka inkluze představuje společné vzdělávání všech dětí bez ohledu na jejich odlišnost. V rámci sociální inkluze bychom tyto odlišnosti a odchylky měli považovat za obohacující pro nás samotné i pro celou společnost. Inkluze je založena na rovnocennosti všech se snahou zapojit je do běžné společnosti, kterou budou plně přijímáni a akceptováni bez jakýchkoliv předsudků.⁴⁹ Jedním z cílů inkluze je umožnění integrace různých dětí do různých kolektivů a různého společenského prostředí.

7.1 Přínos inkluze

V následujících větách budu mluvit o tom, jaký může mít přínos inkluze pro děti se zdravotním handicapem a jak společné vzdělávání může obohatit naopak děti zdravé. Předpokladem inkluzivního vzdělávání není pouze snaha umístit znevýhodněné dítě do běžné školy, ale především to aby se škola dokázala ve výuce přizpůsobit potřebám dítěte a zajistila co nejvhodnější podmínky pro jeho zařazení. Tato koncepce vzdělávání je založena na přesvědčení, že všechny děti mají právo být vzdělávány společně, kde různorodost a odlišnost je vnímána jako přínos a obohacení všech zúčastněných.⁵⁰

Děti se zdravotním postižením mají ve společenství zdravých dětí větší pocit sounáležitosti, jsou součástí komunity a díky tomu mohou vytvářet a rozvíjet zdravé přátelské

⁴⁶ ANDERLIK, L. *Cesta k inkluzi*. 1. vyd. Praha, 2014, s. 40-41

⁴⁷ Tamtéž s. 45

⁴⁸ MICHALÍK In. VALENTA, M. *Školská integrace žáků se zdravotním postižením*. s. 13

⁴⁹ ANDERLIK, L. *Cesta k inkluzi*. 1. vyd. Praha, 2014, s. 42

⁵⁰ *Inkluzivní vzdělávání* [online]. [cit. 26 března 2015]

vztahy se všemi zároveň. Prostřednictvím interakcí s dětmi intaktními je příznivě stimulován jejich kognitivní, psychomotorický, sociální a emocionální vývoj. Prostředí inkluzivní školy dětem umožňuje seznámit se s realitou " jak to chodí " a to na obou stranách, prožít situace, které korespondují s reálným praktickým životem zdravého i handicapovaného člověka. Jedinec začleněný do kolektivu zdravých dětí si snáze vytváří svůj obraz sám o sobě, rozpoznává své silné a slabé stránky a může mu to dopomoci k jeho pozitivnímu sebehodnocení a sebepřijetí. Dále může porovnávat své kvality se zdravými vrstevníky, kteří mohou být dobrým vzorem a motivací k dosahování lepších výsledků a pro zdokonalování sociálních dovedností a návyků. Škola je do budoucna naučí snadněji a rychleji se integrovat v různých prostředích a kolektivech, kterých se v dalším životě stanou součástí.

Společné vzdělávání pozitivně ovlivňuje i děti, které nemají žádné zdravotní a jiné problémy. Zdravé děti se v interakci s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami učí akceptovat odlišnosti, zbavují se vžitých negativních dogmat o handicapovaných lidech. Učí se toleranci a respektu k lidem obecně. Inkluze připravuje zdravé děti na dospělý život ve společnosti s lidmi se zdravotním postižením. Mají větší schopnost přijetí diverzity a posuzování a ocenění jejího přínosu. Ve třídě či skupině si děti osvojují dovednost kooperace. Máme na mysli vzájemnou spolupráci dětí ve třídě, při které dochází k posilování mezilidských vztahů. Inkluzí získávají všechny děti více příležitostí naučit se pomáhat druhým a jsou schopny být ve výuce nápomocny učitelům.⁵¹ Učitel je obohacen novými zkušenostmi, lépe chápe individuální rozdíly mezi dětmi a snaží se realizovat rozmanité vzdělávací postupy a metody výuky. Učitel se podílí z velké části na vytváření atmosféry ve třídě. Děti dokáží dobře vnímat, jaký postoj vyučující zaujímá k dětem, které mají speciální vzdělávací potřeby a svým jednáním jde dětem příkladem a tak ovlivňuje celý kolektiv. Nálada a klima ve třídě je přívětivější tím více, čím více se sám učitel kladně k inkluzi staví. Platí zde fakt, že inkluzivní pedagogika v praxi může dobře fungovat jen za podmínky, pokud o jejím smyslu budou přesvědčeni sami učitelé, včetně vedení školy.

Pokud se rodiče rozhodnou zařadit své dítě, které má speciální vzdělávací potřeby, do prostředí běžné školy, přispějí tímto krokem k tomu, aby se harmonicky rozvíjelo v normálním prostředí. Školní klima a jednotliví učitelé by měli zajistit takové podmínky, aby byly naplněny všechny potřeby dětí komplexně; potřeby společné s ostatními včetně potřeb individuálních - speciálních. Věcí žádoucí a záslužnou je bezpochyby děti vyučovat a

⁵¹ Inkluzivní vzdělávání: *Kdo, co, jak a proč?* [online]. [cit. 26. března 2015]

vzdělávat takovým způsobem, aby mohly využít maxima svého potenciálu a nacházet takové cesty, které by vedly ke zdárnému rozvoji jejich osobnosti. Jestliže má inkluzivní systém na škole efektivně fungovat, měly by být od počátku splněny některé předpoklady: zejména řádná motivace, připravenost a kvalifikace pedagogů a odpovídající zastoupení osobních asistentů. Musí být zabezpečeno optimální školní prostředí včetně vhodných tříd a jiných prostor pro společnou činnost, vhodné vzdělávací pomůcky pro děti i učitele. Učitelé by měli znát a uplatňovat flexibilní výukové metody, speciální postupy práce s dětmi a také spolupracovat a otevřeně jednat s rodiči a s odborníky speciální péče. Učitel by měl aktivně usilovat o vytvoření přátelského klimatu ve třídě a podporovat přátelské mezilidské vztahy.⁵²

Zastávám názor, že by se měly rozšířit a zkvalitnit kapacity škol a školských zařízení, které by podporovaly společné vzdělávání a běžné školní prostředí by bylo otevřené všem dětem bez rozdílu, s výjimkou dětí se zvláště těžkými handicapy. V mnoha vyspělých zemích je dnes inkluze osvědčena. Česká republika bohužel v této oblasti poněkud zaostává.

⁵²*Podpora integrativního vzdělávání v Praze*. 1.vyd. Praha, 2013, s. 15

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Základní informace o výzkumu

Možnost domácího vzdělávání se v současné době dostává stále více do povědomí rodičů. Účelem tohoto výzkumu je zjistit a objasnit nejdůležitější aspekty této alternativní formy vzdělávání a zjistit, jak tuto činnost dotčené rodiny hodnotí vzhledem k následné adaptaci dětí do společnosti a jaké s ní mají osobní zkušenosti. Výzkum probíhal prostřednictvím rozhovorů s rodiči i dětmi. Výzkum se zabývá zásadními otázkami týkající se dětí vzdělávaných v domácím prostředí a je zaměřen na motivy, podmínky, klady a zápory DV.

1.1 Téma výzkumu

Tématem výzkumu je domácí vzdělávání dětí a následná integrace a socializace dětí do společnosti. Snažili jsme se zjistit, jak a za jakých podmínek domácí vzdělávání probíhá. Zjistit, jaké byly hlavní motivy rodičů a také objasnit, jaké má tato alternativa vzdělávání pozitiva, možná úskalí a výsledky. Výzkumem jsme se také snažili zjistit, zda děti nezařazené do povinné školní docházky nestrádají vlivem odloučení od kolektivu vrstevníků, zda nemají problém s adaptací do společnosti a mají dostatek prostoru jinde pro jejich žádoucí socializaci.

1.2 Předmět výzkumu

Předmětem tohoto popisného výzkumu je rodina. Tzn. rodiče a děti v procesu domácího vzdělávání a po jeho ukončení. Dále to, jaké rodiče vytváří podmínky při DV, jak toto probíhá a jaké zkušenosti s DV mají rodiče i jejich děti a jak tento způsob základního vzdělávání hodnotí.

2. Otázky a cíle výzkumu

2.1 Dílčí otázky výzkumu

- 1) Je pro děti větším přínosem DV než pravidelná školní docházka?
- 2) Hodnotí děti pozitivně to, že byly vzdělávány doma?
- 3) Nemají doma vzdělávané děti problém s následnou adaptací a integrací do kolektivu?
- 4) Jsou zkušenosti s domácím vzděláváním převážně pozitivní?

2.2 Cíl výzkumu

Při stanovování výzkumných cílů vycházíme ze dvou oblastí, ve kterých se zaměřujeme prvotně na aspekty DV, motivaci rodičů pro volbu DV a jejich hodnocení a zkušenosti s domácím vzděláváním. Dále zjišťujeme přínos a negativa této alternativy vzdělávání jak pro rodiče, tak děti. Druhá oblast otázek se týká socializace a adaptace dětí do společnosti. Pro tento výzkum si tedy stanovujeme tyto cíle.

Hlavním cílem mého výzkumu je zjistit, jestli má domácí vzdělávání své místo v celém systému vzdělávání a jaké má výsledky.

Dílčím cílem je zjistit a popsat, jaké jsou hlavní motivy rodičů pro domácí vzdělávání.

Dílčím cílem je také zjistit, jaký přínos má pro děti DV a naopak jestli v něm děti nebo rodiče shledávají nějaká negativa.

Posledním dílčím cílem je zjistit, zda děti vzdělávané doma nemají adaptační problémy ve společnosti a nestrádají po kontaktu s vrstevníky.

3. Metody výzkumu

- Popisný výzkumný problém
- Kvalitativní výzkum
- Obsahová analýza
- Polo strukturovaný rozhovor

Jako metoda kvalitativního výzkumu byla zvolena metoda polo strukturovaného rozhovoru. Informace a údaje byly zjišťovány na základě telefonických rozhovorů s rodiči a dětmi. Rozhovor probíhal na hlasitý odposlech. Výběr respondentů se neřídil geografickou dostupností. Do výzkumu jsou zařazeny rodiny na základě doporučení od mých známých, kteří se sami angažují v činnosti domácího vzdělávání a na základě vzájemných doporučení mezi rodinami. Při každém telefonickém rozhovoru byly průběžně zaznamenávány informace. Průměrná doba jednoho rozhovoru byla přibližně 45 minut. Dotazováni byli rodiče i děti, otázky byly rozděleny do dvou částí. První část předem připravených otázek se týkala domácího vzdělávání obecně, odpovídal vždy pouze jeden z rodičů, většinou matka. V druhé části, týkající se socializace a integrace dětí, byly otázky sestaveny tak, aby je mohly zodpovědět jak děti, tak i rodiče.

4. Popis výzkumného vzorku

Zkoumaný vzorek tvoří pět doma vzdělávajících rodin. Rodiny bydlí na různých místech České republiky a většinou jde o rodiny početnější, s dětmi předškolního i školního věku a i s dětmi, které jsou již dospělé a mají samy zkušenosti s domácím vzděláním a tyto zkušenosti byly děti schopny se mnou sdílet. Do výzkumu byly zařazeny úplné rodiny s výjimkou jedné. Většina rodičů má středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání. V první rodině je jedna dcera doma vzdělávaná, ve druhé rodině si prošlo domácím vzděláním šest z jedenácti dětí. Třetí rozhovor jsem vedla v jediném případě s otcem sedmi dětí. Čtvrtá rodina má pět dětí. Matka doma nyní vzdělává doma dvě z nich. V páté rodině jsou tři děti, v domácím vzdělávání je jedna ze dvou dcer.

- Rozsah vzorku: 5 rodin

Tab. 1. Základní údaje o rodině

Rodina	Celkový počet dětí v rodině	Počet dětí, které absolvovaly DV	Základní informace o rodině
1.	2	1	Úplná rodina, učí matka, věk 39 let, bydlí v rodinném domě v Praze, oba rodiče pracují.
2.	11	6	Neúplná rodina, učí matka, věk 49 let, bydlí na farmě v Orlických horách, rodinu živí farma.
3.	7	5	Úplná rodina, učí otec i matka, věk 42 let, bydlí v rodinném domě v Havlíčkově Brodě, rodinu živí otec.
4.	5	2	Úplná rodina, učí otec i matka, věk 45 let, bydlí ve vesnici u Litoměřic, rodinu živí otec.
5.	3	1	Úplná rodina, učí matka, věk 38 let, bydlí na okraji Prahy, rodinu živí otec i matka

4.1 Podmínky pro výzkum

Výzkum byl veden na dálku skrze telefonické rozhovory. Nebyl anonymní, jelikož bylo známo příjmení rodičů, jejich věk a místo bydliště. Otázky byly pokládány rodičům nebo dětem. První telefonický rozhovor probíhal za účelem žádosti o výzkum a zjištění souhlasu rodičů pro provádění výzkumu dotazováním rodičů i dětí. Poté proběhl druhý telefonát za účelem kladení jednotlivých otázek, které byly dopředu připraveny. Telefonický rozhovor vždy začal představením, seznámením rodiče se záměrem výzkumného šetření, dále rodiče sdělili základní informace ohledně jejich rodiny. Ve čtyřech případech rozhovor probíhal s matkami, s výjimkou třetího rozhovoru, který byl veden s otcem dětí. Při druhém osobním rozhovoru byly otázky pokládány jak matce, tak třem dětem (vždy individuálně). V případě čtvrtého rozhovoru zodpovídala otázky matka dětí a druhou oblast otázek nejstarší dcera. Odpovědi byly vždy průběžně písemně zaznamenávány.

5. Zjištěná data - obsahová analýza

Zápis z každého rozhovoru má stručný úvod, informace o rodině a počtu vzdělávaných dětí. Rozhovory jsou členěny na dvě dotazované oblasti. První oblast obsahuje šest výzkumných otázek, druhou oblast tvoří vždy tři otázky, každé rodině vždy stejně formulované a ve stejném pořadí. Závěrem záznamů z každého rozhovoru je stručné shrnutí zjištěných poznatků a společných prvků hodnocení napříč rodinami.

5.1 Rozhovor - 1. rodina

V rodině je nyní jedna dcera doma vzdělávaná, ve věku 8 let. Starší dcera ve věku 12 let chodí prvním rokem na víceleté gymnázium. Volný rozhovor s danými otázkami vedla se mnou matka dětí, starší dcera ji místy doplňovala. Obě dcery byly zapsané na církevní škole Základní škola sv. Voršily v Praze. Matka má vysokoškolské vzdělání, otec středoškolské.

a) část otázek v oblasti domácího vzdělávání

1. Jaká byla Vaše motivace pro domácí školu?

"Motivací pro mě byla především moje vlastní zkušenost ze základní školy z 1. stupně. Hodně jsem trpěla, měla jsem ze školy strach a byla jsem ve stresu. Motivací tedy pro mě bylo, abych děti ušetřila školního stresu. Chtěla jsem jim dát prostor pro zdravý vývoj."

2. Jaký životní styl jako rodina vedete, jak žijete?

"Žijeme ve velkoměstě v Praze. Máme rodinný domek společně s babičkou a švagrovou. Žijeme normálně, jen se nedíváme na televizi. Jsme křesťané. Tak jako společně obědváme a večeříme, tak pravidelně čteme z Bible a jsme jako rodina více spolu."

3. Jaké byly/jsou Vaše rodinné sociální a finanční podmínky?

"Manžel se na výuce nepodílí, je zaměstnaný. Oba máme příjem, já pracuji z domu, překládám."

4. Jaká byla organizace vyučování a jaké metody výuky volíte? Jak Vaše děti motivujete a hodnotíte?

"Když jsem začínala učit starší dceru, první tři roky byly volnější. Byla hodně samostatná, v jejím případě jsem musela jen kontrolovat, zda zpracovala zadaný úkol a případně ji vysvětlila, čemu méně rozuměla. Musíme se držet osnov školy, ale učebnice si vybíráme sami. Také si je kupujeme. Přezkoušení probíhá ve škole pololetně, je to pro nás vždy příjemná výměna zkušeností jak s učiteli, tak i s ostatními rodiči. Je to povzbuzující i pro dceru. S angličtinou jsme začínali dříve, ve čtvrté třídě k nám chodila jedna paní na konverzaci. Oproti tomu s českým jazykem a diktáty jsme začali později. S přibývajícím věkem bylo ale nutné na tempu přidávat. V páté třídě byla naše priorita dostat dceru na víceleté gymnázium. To se podařilo. Žádných speciálních metod jsem se nedržela, držela jsem se učebnic a přirozených rozhovorů s dítětem. Snažili jsme se při výuce propojovat naučené znalosti s praxí, aby si to mohlo dítě „osahat“. Přírodopis a vlastivědu jsme se učili volnou formou, na dovolených a výletech. Dějepis a zeměpis hodně z dokumentárních filmů a encyklopedií, např. Naše vlast. Při výuce mladší dcery jsem také neznámkovala, motivovala jsem ji různými obrázky nebo hvězdičkami, které suplovaly známky. Hodnotili jsme jen to, co jsme zvládli. Chválím slovně. Nedostatky se doplňují tak nějak sami, průběžně. Paní učitelka vždy ve škole zkouší, ale je to spíše kontrola toho, co jsme s dcerou doma za půl rok udělali, co se naučila. Zkoušet by měl ten, kdo učí, tedy já. Mladší dcera chodí jednou týdně do jedné rodiny, kde se učí taky doma a je to pro ni motivace, má tam kamarádku."

5. Jak zpětně hodnotíte výsledky své práce při vzdělávání dětí a co byste případně dělali jinak?

" Trochu více bych procvičovala, přidala bych drilu."

6. Jaké vidíte přínosy a naopak negativa u dětí po ukončení domácího vzdělávání?

Pozitiva: "Více se rozvíjí tvořivost, všeobecný přehled. Děti se zajímají o mnoho věcí, jsou hodně samostatné, zvláště starší dcera. Čte hodně knih, a co neví a čemu nerozumí, zeptá se. Hodně se učí sama bez mé pomoci."

Negativa: "Platíme školné na víceletém gymnáziu, kam chodí starší dcera. Domácí vzdělávání je dražší, sami si platíme školní pomůcky a kopírujeme, co se dá."

b) část otázek týkající se socializace a integrace dětí

1. Jak se projevoval u dětí fakt, že nebyli pravidelně ve školním kolektivu?

"Holky nestrádají. Nevypěstovali si stres ze známek. Nemají žádné adaptační problémy, starší dceři naopak ostatní záviděli, že se učí doma. Holky mají srovnané hodnoty, jiné než děti ze školy. Ví, co je a co není v životě důležité. Hodnoty mám na mysli jako víra, pevnost rodiny."

2. Jaké mají děti zájmy, vztahy s ostatními dětmi a jak tráví volný čas?

"Obě dcery chodí do základní umělecké školy na výtvarnou výchovu. Navštěvují Sokol a Domov dětí a mládeže, kde tráví čas s kamarády při zájmové činnosti. Doma hodně zpíváme, starší hraje na flétnu, tím se kompenzuje dostatečně hudební výchova. V Praze komunikujeme prostřednictvím e-mailů s rodinami, které učí doma, a pořádáme s nimi různé společné akce. Děti to baví. Jsou neustále v nějakém kolektivu. Větší část tvoří křesťané. Jako rodina jezdíme často na výlety na kolech, máme rádi hory a přírodu."

3. Jak se projevovalo domácí vzdělávání na jejich samostatnosti a sebevědomí či jiných schopnostech? Co dětem dalo/vzalo?

"Starší dcera je hodně samostatná a vždy byla. Mladší, osmileté se musím více věnovat, zatím samostatnost chybí. Často ji musím při práci kontrolovat. Tím, že děti učím doma, se více upevňují rodinné vazby a jsme si blíž. Starší dcera je teď na gymnáziu, je samostatná a rychle si zvykla na kolektiv. Ze začátku měla strach mluvit před třídou, například z prezentování referátu. Rychle si ale zvykla, žádné problémy jí to nedělá a věří si."

5.1.1 Shrnutí poznatků

Hlavním motivem rodičů pro volbu alternativní cesty vzdělávání jejich dětí bylo to, aby rodiče mohli mít na děti větší výchovný vliv a aby jim pomohli nabýt hodnot, které rodiče považují za podstatné. Rodiče do tohoto procesu vstupovali s přesvědčením, že pravidelná školní docházka dětí výchovně a vzdělanostně obohatí méně. Chtěli dát dětem volnost, a aby se přirozeně vyvíjely v rodinném kruhu. Jako hlavní motivy matka uvádí zejména křesťanskou víru, pevnost rodiny a omezení negativního vlivu školního prostředí. Děti neutrpěly újmu izolací od třídního kolektivu a společenství školy, byly a jsou v časté interakci s vrstevníky v zájmových činnostech, rodiče sami jsou hodně aktivní - jezdí s nimi na hory,

do přírody a obklopují se přáteli z církve. Pozitiva jsou pro ně - větší míra samostatnosti dětí a rodinná harmonie.

5.2 Rozhovor - 2. rodina

Rodina má 11 dětí. Rozhovor jsem se rozhodla vést s matkou dětí a se třemi dětmi a to se synem ve věku 21 let, s nejstarší dcerou 24 let a třetí dcerou ve věku 15 let. Matka dětí je vysokoškolsky vzdělaná v pedagogické oblasti, otec je také vysokoškolsky vzdělaný, rodina žila 8 let v USA, než se přestěhovala na samotu do Orlických hor. Rodina má hodně vyhraněný alternativní způsob života. Otec dětí se do vzdělávání dětí nezapojoval, vedl je pouze ke křesťanské víře. Vzhledem k velkému počtu dětí jsem si vybrala tři nejstarší. Ty byly vzdělávané doma na prvním stupni a částečně i na druhém stupni. Poslední ročníky již absolvovali ve škole, stejně tak jako jejich mladší sourozenci, kteří dnes již chodí do školy od první třídy. Rodina dnes žije bez otce, který od rodiny odešel. V podmínkách rodiny bez otce není dále možné děti vzdělávat doma. Děti byly zapsané v malé horské základní škole. Ředitel školy se snažil rodině vždy pomáhat, vycházel ze sociálních podmínek rodiny a snažil se matce i dětem poskytnout maximální oporu a volnost v jejich domácím systému vzdělávání. První respondent - matka dětí mi poskytla odpovědi na prvních šest níže uvedených otázek. Druhou část otázek týkající se socializace mi zodpovídaly děti.

a) část otázek v oblasti domácího vzdělávání

1. Jaká byla Vaše motivace pro domácí školu?

"Chtěli jsme, aby děti byly samostatné, učily se jen to podstatné a netrávily ve škole zbytečně čas neefektivní výukou. Zejména otec rodiny si nepřál, aby děti navštěvovaly denně školu. Chtě, aby byly více v rodině, zapojovaly se do prací na farmě, nepřejímaly od vrstevníků ve škole negativní návyky, špatné chování, špatné informace a nezapojovaly se do nevhodných aktivit při trávení volného času ve škole a po škole."

2. Jaký životní styl jako rodina vedete, jak žijete?

"Hospodaříme na farmě – chov ovcí a jiných zvířat. Jsme věřící, chodíme do kostela a doma vedeme domácí bohoslužby. Chceme být samostatní a co nejvíce nezávislí na okolí, na jiných

lidech a chceme děti ochránit před negativním vlivem dnešní konzumní a sekulární společnosti."

3. Jaké byly/jsou Vaše rodinné sociální a finanční podmínky?

"Byly jsme finančně soběstační i při velkém počtu dětí, neměli jsme a nemáme nedostatek. Živí nás farma. Děti nijak netrpí nouzí, nedostatkem podnětů k zábavě ani nedostatkem mimoškolního vyžití."

4. Jaká byla organizace vyučování a jaké metody výuky volíte? Jak Vaše děti motivujete a hodnotíte?

"Dostala jsem od školy osnovu, podle které jsem vyučovala. Způsob jsem si volila sama, žádné speciální pomůcky jsem nepoužívala. Učebnice nám poskytla škola. Vzhledem k tomu, že jsem neustále měla kolem sebe malé děti, které vyžadovaly pozornost, výuka starších probíhala dohromady. Při tom jsem zabezpečovala domácnost, kojila a děti hodně pracovaly samostatně, byly k tomu od narození vedené, vystačily si při učení samy, já jsem je spíše kontrolovala."

5. Jak zpětně hodnotíte výsledky své práce při vzdělávání dětí a co byste případně dělali jinak?

"Děti se umí samostatně učit, hodně čtou, vždy se připravily na zkoušky bez větších potíží, jsou samostatné i v práci při plnění domácích povinností."

6. Jaké vidíte přínosy a naopak negativa u dětí po ukončení domácího vzdělávání?

"Při velkém počtu dětí nebylo možné se všem věnovat tak, jak bych chtěla, ale snažili jsme se to vynahradit vedením dětí k větší samostatnosti a odpovědnosti za své školní výsledky. Děti hůře navazují a udržují vtahy s vrstevníky, více si rozumí se staršími a s dospělými."

b) část otázek týkající se socializace a integrace dětí

1. Jak se projevoval u dětí fakt, že nebyli pravidelně ve školním kolektivu?

1. David (21 let): *"Záměr našeho táty jsem pochopil až dnes ve svých 21 letech. Nechtěl, abychom se příliš brzy zkazili vlivem společnosti. Proto nám zakazoval návštěvy kamarádů, nepouštěl nás mezi vrstevníky, do kroužků a v zásadě jsme měli spoustu práce doma, neměli jsme ani čas se nikde chodit bavit. Pomáhali jsme matce s mladšími sourozenci, pracoval jsem venku na statku a hodně času jsme všichni pásli ovce. Tenkrát jsem moc nevěděl, jak to chodí venku, náš svět byl u nás doma."*

2. Miriam (24 let): *"Tím, že nás otec nepouštěl mezi jiné lidi, přebírali jsme jeho světonázory, které nám úspěšně vštěpoval do hlavy. Dnes vím, že chtěl, abychom byli sami sebou a učili se jen od rodičů. Vadilo mi, že nemohu chodit na kroužky, ale nevnímala jsem to jako handicap. Pracovali jsme doma, pomáhali matce a starala jsem se hodně o mladší děti, s výukou jsem poté i matce pomáhala. Školní kolektiv mi tenkrát nechyběl, kamarády jsem si našla až po ukončení základní školy na gymnáziu."*

3. Lucie (15 let): *"Měla jsem kolem sebe neustále své sourozence, potřebu kontaktu s jinými dětmi jsem neměla. Kamarádky jsem neměla, nevěděla jsem ani co to je. Nejvíce času jsem trávila se svým bratrem, který mi byl věkově nejbližší. Později na druhém stupni jsem už do školy chodila a nějaké kamarády jsem měla ve třídě. Ale nebylo jich moc."*

2. Jaké mají děti zájmy, vztahy s ostatními dětmi a jak tráví volný čas?

1. David: *"V důsledku značné izolace našeho táty jsem do styku s vrstevníky moc nepřicházel. Bylo nás hodně, čas jsem trávil hlavně se svými sourozenci. Hodně jsem pobýval venku, mám rád přírodu a výpravy do ní. Tenkrát mě bavila ornitologie, dost jsem se o to zajímal."*

2. Miriam: *"Měla jsem spíš problém s vrstevníky, s dospělými jsem komunikovat uměla. Většinu svého volného času jsem trávila na pastvě, v maringotce. Malovala jsem si a hrála na flétnu. Ráda jsem sbírala houby a četla jsem. Psala jsem si i básničky. Byla jsem takový snilek. Do hudebky jsem nikdy nechodila. Ke konci deváté třídy mě začali navštěvovat kamarádi, ale otec to nedovoloval, tak k nám jezdili tajně a schovávali se. Neměla jsem moc přátel na základní škole, vystačili jsme si jako sourozenci."*

3. Lucie: *"Trávila jsem většinu času venku na pastvě s bratry. Starali jsme se o zvířata, neměla jsem čas na nic jiného. V páté třídě jsem chodila na flétnu a chvíli na atletiku."*

3. Jak se projevovало domácí vzdělávání na jejich samostatnosti a sebevědomí či jiných schopnostech? Co dětem dalo / vzalo?

1. David: *"Byli jsme od mala samostatná jednotka. Naopak mi dělalo problém vedení, když mě někdo říkal, co a jak mám dělat. Na druhém stupni jsem měl lehce problém mluvit s dospělými lidmi, ale časem se to vytratilo. Můj projev byl vždy suverénní, považuji se za sebevědomého člověka. Nebojím se prodat ani to, co mi zrovna dvakrát nejde. Umět se prodat považuji za výraz osobní cti."*

2. Miriam: *"Byla jsem vždy hodně samostatná, zajímala jsem se a četla knihy. Od malička jsem byla vedená dělat si věci po svém a spoléhat sama na sebe. Samostudium mi vyhovovalo, naopak mi neseseděl výklad ve škole, nechápala jsem to a chtěla jsem se vždy učit sama. Přezkoušení ve škole mi nikdy velké problémy nedělalo, ale byla jsem vždy ve stresu, protože jsem na to nebyla zvyklá. Učila jsem se dosti nárazově, ne v průběhu celého roku, ale intenzivně před zkouškami. Na základní škole jsem měla výsledky výborné, učení mi šlo rychle, na gymnáziu to už bylo náročnější skrze množství učiva. Tam jsem už pociťovala jisté mezery. První tři roky na gymnáziu jsem měla vytvořený individuální vzdělávací plán, protože jsem nemohla chodit do školy každý den a ani jsem nechtěla. Ředitel školy mi vyšel vstříc. Chodila jsem pololetně na přezkoušení, ale v posledním ročníku jsem už do školy musela chodit denně, zrušili mi IVP. Měla jsem hodně zameškaných hodin. Až na gymnáziu jsem si našla hodně přátel. Jsem hodně sebevědomá a cílevědomá, ale nemyslím si, že to je důsledek domácí školy, spíše povahou a učení mi šlo rychle a dobře díky nadání."*

3. Lucie: *"Velký problém byl pro mě přechod z prvního stupně na druhý. Z domácí školy do školy. Bála jsem se neznámých lidí, nebyla jsem zvyklá na učitele, na to sedět celý den disciplinovaně ve škole. Nechtěla jsem chodit do školy, prostředí bylo pro mě stresující. Jsem hodně citlivá, málo si věřím, ale to připisuji spíše své povaze. Byla jsem zkrátka zvyklá na individuální přístup matky, nevyhovoval mi výklad učitele. Časem se to ale srovnávalo. Výsledky jsem ale měla dobré a známky na vysvědčení taky. Měla jsem všeobecně největší šok z toho, že musím denně do školy. Byl to pro mě velký nezvyk. Stresující pro mě vždy bylo i přezkoušení. To považuji za největší negativum toho, že jsem byla vzdělávaná doma. Jinak to bylo z mého pohledu pohodlné, nemusela jsem brzy vstávat, mohla jsem si dělat, co jsem chtěla, když jsem měla čas. Mým problémem bylo se zařadit mezi spolužáky, neuměla jsem s nimi ani s učiteli komunikovat."*

5.2.2 Shrnutí poznatků

Hlavním motivem této rodiny k domácímu vzdělávání bylo, v souladu s životním stylem rodiny a životními postoji a názory rodičů, vedení dětí k samostatnosti a odpovědnosti za svůj život. Dále silná potřeba předávání vlastních názorů, víry a sebevědomí a suverenity dětem. Rodina žila a žije poměrně izolovaně od svého okolí, rodiče vždy usilovali o maximální soběstačnost a samostatnost jak rodiny, tak jednotlivých jejích členů. Nežila nikdy v materiálním přebytku, ale ani v nedostatku. Zpětně, jak matka dětí, tak děti samotné, jsou hrdi na svůj životní styl, na to co je život na farmě a výchova rodičů naučily. Nevidí na domácí výuce žádná negativa ani chyby, kterých by se rodiče dopustili. Vidí jen přínosy: děti se naučily samostatnosti v práci i v učení, také díky své přirozené inteligenci neměly a nemají problémy v dalším vzdělávání.

5.3 Rozhovor - 3. rodina

Třetí rozhovor jsem vedla s otcem dětí, protože matka byla mimo domov. Manželé z Havlíčkova Brodu mají 7 dětí, z toho tři chodí na střední školu, dvě jsou vzdělávané na druhém stupni v rámci experimentu pokusného ověřování II. stupně a dvě na prvním stupni, taktéž doma vzdělávané. Děti spadají pod základní školu ve Vraném nad Vltavou, kam pravidelně dojíždí na konzultace a přezkoušení. Doma učí oba rodiče. Matka vyučuje matematiku, český jazyk a angličtinu, otec učí předměty dějepis, zeměpis a přírodopis. Jejich dědeček učí nepravidelně také. Otec také uvádí, že jsou členy asociace domácího vzdělávání, díky které pocítují větší sounáležitost a porozumění ze stran jiných rodin a mohli tak navázat mnoho dobrých přátelských kontaktů. Matka má vysokoškolské vzdělání (MUDr.), momentálně je v domácnosti, má jen přídavky na děti a otec má středoškolské vzdělání a je zaměstnaný. Otec mi poskytl odpovědi na obě oblasti stanovených otázek, v části druhé hovořil za děti všeobecně.

a) část otázek v oblasti domácího vzdělávání

1. Jaká byla Vaše motivace pro domácí školu?

"S manželkou nás nadchl fakt, že to vůbec lze vzdělávat děti doma, že domácí vzdělávání existuje. Chtěli jsme naše děti učit doma. Stali jsme se členy asociace domácího vzdělávání,

jsme mimořádně spokojeni. Díky této komunitě rodin máme možnost se svými dětmi výuku realizovat i mimo domov, jezdíme na společné výlety, scházíme se na společných setkáních v Praze. Všechny děti spadají pod základní školu ve Vrané nad Vltavou, kam pravidelně čtyřikrát ročně dojíždějí na konzultace a dvakrát ročně - pololetně, na přezkoušení. Hlavním motivem bylo to, manželka se chtěla více věnovat a něco předat svým dětem, bavilo jí to a viděla v tom smysl. Našla v tom naplnění a já ji v tom jen mohu podporovat."

2. Jaký životní styl jako rodina vedete, jak žijete?

"Žijeme naprosto normálně, jen jsme početnější rodina. Jsme křesťané, ale víra nebyla v tomto ohledu směrodatná. V našem zájmu nebylo děti nijak stranit okolí, mají naopak mnoho zájmů a zálib. Žijeme ve Vrané v rodinném domku."

3. Jaké byly/jsou Vaše rodinné sociální a finanční podmínky?

"Manželka je bez příjmu, má jen přídavky na děti, vše financujeme z mého příjmu. Dokud to budu zvládat, budeme děti dále doma vzdělávat."

4. Jaká byla organizace vyučování a jaké metody výuky volíte? Jak Vaše děti motivujete a hodnotíte?

"Vycházíme z toho, co vyžaduje škola, držíme se daných osnov. Výuku doplňujeme pročitáním encyklopedií, naučnou literaturou, děti samostatně pracují a vyhledávají si na internetu. Snažíme se je vést k tomu, aby si co nejvíce informací našli sami, my to s nimi pak diskutujeme. Učíme tak, aby to děti bavilo, často formou hry. Hodně kreslíme, učíme se v přírodě - tam si děti více vštípi a uchovají nabitě vědomosti, lépe je do sebe dostanou. Bavi to i nás rodiče. Všechny předměty se snažíme propojovat zábavnou formou, děláme mnoho věcí s dětmi společně. Lépe si takto pamatují. Motivace je pro ně největší, když se něco nového dozví a pochopí souvislosti, hodnotíme slovně, chválíme a povzbuzujeme. Je důležité najít to správné, čím dítě podnítit. Hodně s dětmi o věcech mluvíme, motivujeme je k tomu, aby si chtěli odpovědi hledat sami - na tom je domácí škola založena. Známký naše děti nepotřebují. Neodbíháme ale od osnov stanovené školou, vše stačíme probrat a škole pak sepíšeme za dané období, co se děti naučili. Vedeme portfolia. Angličtinu učí manželka, začali jsme i s druhým jazykem - ruštinou. Škola dnes vyžaduje dva cizí jazyky."

5. Jak zpětně hodnotíte výsledky své práce při vzdělávání dětí a co byste případně dělali jinak?

"Když jsme s DV začínali, měli jsme málo zkušeností a neuměli jsme to. S každým dítětem ale rostla naše zkušenost a zjistili jsme, co komu vyhovuje, ke každému z dětí máme jiný přístup. I my se musíme jako rodiče neustále něčemu učit. U starších dětí se snažíme nedělat stejné chyby jako v počátcích, více je vedeme, aby po jevech sami pátrali. Asociace nám hodně pomohla, více jsme se do toho dostali, nabíráme inspirace a zkušenosti od jiných rodičů, kteří učí také doma."

6. Jaké vidíte přínosy a naopak negativa u dětí po ukončení domácího vzdělávání?

"Co se týká výuky, tak si myslím, že neutrpěli žádnou ztrátu. Mezery v učení nemají, všechno dobře zvládají, děti jsou šikovné. Myslím, že je hodně obohatilo všechno co se děje kolem výuky - různé experimenty, pracovní dílny. Pozitivum vidím v tom, že si děti hodně propojují znalosti s praxí, že se snaží hodně pracovat samostatně. To je ten základ, na kterém se dá stavět. Starší dcera je po ukončení DV na gymnáziu a je spokojená. Výsledky má dobré, mnoho si z domácí školy odnesla a dovede to zúročit. Jako negativum vidím například u ní to, že se musela ze začátku smířit s podrazy od spolužáků. V domácím prostředí se tohle nestává, nebyla zvyklá na to, že ji někdo něco slíbí a pak to neudělá. S tímto se ve škole musela zpočátku hodně potýkat. Nástup pro ni byl v tomto ohledu náročnější. Má na gymnáziu méně času na své záliby, ale to je na střední škole normální."

b) část otázek týkající se socializace a integrace dětí

1. Jak se projevoval u dětí fakt, že nebyli pravidelně ve školním kolektivu?

"Dětem kolektiv nechyběl, kolektiv měly v zájmových kroužcích. Starší děti velmi rychle vpluly do tempa školy, naučily se dbát pokynů učitelů a nebály se přechodu z domácího vzdělávání do školy. Šlo to tak nějak přirozeně. Střední škola je už něco jiného než základní škola a je to hodně o učitelích, jak k dětem přistupují. Naše děti jsou velmi spokojené."

2. Jaké mají děti zájmy, vztahy s ostatními dětmi a jak tráví volný čas?

"Děti nám hodně pomáhají přes prázdniny, jsme pořád venku. Mají téměř všechny nadání pro hudbu, chodí do hudebky, do různých kroužků. Holky milují hlavně zvířata a koně. Jezdí i na

závody a dochází pravidelně na statek, kde se o ně starají. Tím tráví asi nejvíce času. Máme zahradu, ovce a kozy, tak pomáhají."

3. Jak se projevovalo domácí vzdělávání na jejich samostatnosti a sebevědomí či jiných schopnostech? Co dětem dalo / vzalo?

"Když budu hovořit o dceři, která je na střední škole, tak musím říct, že je hodně samostatná. Ostatně všechny děti byly takto vedeny. Na gymnázium má známky dobré, nemá s ničím problémy. Když něčemu nerozumí, zeptá se nebo si domluví doučování s učitelem daného předmětu, ale učí se opravdu sama. Domácí vzdělávání je úplně normální a přirozený způsob vzdělávání dětí. Dětem to dalo do života hodně samostatnosti a víru v sebe samotné. Jediné s čím se nikdy nepotýkaly a ve společnosti se potýkat budou, je, že život není vždy fér a děti si budou muset zvykat na mnohdy nepřátelské a neupřímné chování druhých."

5.3.3 Shrnutí poznatků

Důvodem proč se rodina rozhodla vzdělávat děti doma, byla potřeba rodičů dát dětem lepší základní vzdělání než běžná škola, mít na děti více času a zajistit jim příjemné a zajímavé dětství. Otec rodinu finančně zabezpečuje a ještě k tomu se podílí na výuce. Matka děti učí převážně doma a otec vede výuku aktivní a zábavnou formou tak, aby děti byly spokojené a škola je bavila. Rodiče organizují pro děti mnoho společných akcí, výletů, exkurzí a společných událostí s jinými rodinami, které jsou taktéž členy asociace DV. V tom vidí velké pozitivum - učit děti jinak a v jiném prostředí než ve škole nebo doma. S dětmi hodně mluví a povídají si. Podle názoru otce si více zapamatují a dokážou snáze pochopit souvislosti mezi reálnými jevy. Největším zájmem dětí jsou zvířata, láska ke koním a vztah k přírodě. Rodina se sedmi dětmi žije velmi aktivně a je z nich cítit elán a energie. S výsledky vzdělávání dětí jsou jak rodiče, tak děti spokojeni.

5.4 Rozhovor - 4. rodina

Rodina má pět dětí. Dvě předškolní a školní ve věku 8, 13 a 18 let. Rozhovor probíhal s matkou dětí, která mi poskytla odpovědi na první část otázek. Druhou část otázek mi zodpovídala nejstarší dcera Hana, která absolvovala v domácím vzdělávání první i druhý stupeň základní školy. Nyní studuje na gymnáziu. Rodina žije nedaleko Litoměřic, děti jsou zapsané na základní škole v Liberci, kam pravidelně dojíždí na pololetní zkoušky a po šesti

týdnech na konzultace. Na prvním stupni i častěji. V domácím vzdělávání jsou nyní dvě děti (8 a 13 let). Matka je v domácnosti a pobírá přídavky na děti, učí děti prvního stupně. Otec je zaměstnaný a vede výuku dětí na druhém stupni.

a) část otázek v oblasti domácího vzdělávání

1. Jaká byla Vaše motivace pro domácí školu?

"Mateřský pud. Nechtěla jsem děti dát od sebe, chtěla jsem je mít co nejdéle u sebe doma. Ukázalo se, že to jde, domácí vzdělávání se nám osvědčilo."

2. Jaký životní styl jako rodina vedete, jak žijete?

"Člověk ke štěstí mnoho nepotřebuje. Žijeme skromně na vesnici v chaloupce u Litoměřic. Máme zahradu a zvířata. Hodně věcí si vyrábíme, nekupujeme zbytečnosti a pěstujeme zeleninu. Děti vedeme svou vlastní filosofií, aby pomáhaly sourozencům a nabyly jiných hodnot, než jaké mají děti ze škol. Snažila jsem se o to, abychom byli jako rodina pohromadě, měli jsme se rádi a všichni se vzájemně respektovali a pomáhali jeden druhému."

3. Jaké byly/jsou Vaše rodinné sociální a finanční podmínky?

"Finanční podmínky jsme v souvislosti s domácím vzděláváním nikdy neřešili. Nejezdíme nikam na drahé dovolené, neutrácíme, mnoho nepotřebujeme."

4. Jaká byla organizace vyučování a jaké metody výuky volíte? Jak Vaše děti motivujete a hodnotíte?

"Výuku dětí jsem vždy podřizovala výchově mladším dětem. Učila jsem jak mi to čas a domácnost dovolila. Děti se učily hodně samy, musely pomáhat s domácností. Škola nám poskytla učebnice a drželi jsme se stanovených učebních plánů. Vyučovala jsem podle učebnic. Výuka začínala většinou ráno, mladší děti jsem učila tak dvě hodiny denně, u ostatních dle potřeby. Všechny děti se učili spolu, vzájemně si hodně pomáhaly a navzájem se zkoušely. Snažila jsem se, abych s dětmi probrala vše, co škola požadovala. Používali jsme hodně abstrakcí, například u matematiky. Děti hodně baví dějepis a chemické pokusy, které

také děláme. Já učím jazyky a první stupeň, manžel se věnoval více dětem na druhém stupni. Dokázal jim dát větší všeobecný přehled.

Každý týden co s dětmi proberu, zapisuji do tzv. třídní knihy, kterou pak při konzultacích předložím učitelům. Děti jsme vozili na přezkoušení do základní školy do Liberce. Doma máme zavedené známky, děti hodnocení potřebují, mají radost z jedniček. Známkují ale příležitostně. Dříve jsem psala slovní hodnocení pro školu, teď už ne. Děti hodnotím spontánně. Ví, v čem mají zabrat a co jim nejde, naopak pochvala ukazuje, v čem je dítě dobré. Škole odevzdáváme při pololetí sešity a domácí práci. Na druhém stupni více známkuje učitelé při zkoušení, na stupni prvním jsem převážně navrhovala konečnou známku já."

5. Jak zpětně hodnotíte výsledky své práce při vzdělávání dětí a co byste případně dělali jinak?

"Jsem ráda, že jsem to zvládla a jsem vděčná za to, že domácí vzdělávání dobře fungovalo a děti jsou solidně připraveny na střední školu. Jsou dostatečně vybaveny do života. Výuku jsem uzpůsobovala chodu domácnosti a potřebám jednotlivých dětí. Šlo mi především o to, abychom byli spolu, děti si uměli pomáhat a děti nebyli rozhozené po školách. Výchova není jen učení, ale to pomáhání, pomoc rodičům. Naše děti mají takto dobrý základ do života."

6. Jaké vidíte přínosy a naopak negativa u dětí po ukončení domácího vzdělávání?

"Děti to naučilo samostatnosti a zodpovědnosti za druhé. Jsou silné a otevřené, nemají z ničeho strach. Více se bojí děti ze škol, to jsou takové zlomené chudinky. Domácí škola je naučila jiným hodnotám než jen úspěchům ve vzdělávání. Děti nijak nestrádají, jsou rádi spolu. Kolektiv je čím dál horší, mluví se o šikaně, přátelství moc neexistuje. Dnešní společnost hodnotím jako divný dav. Předáváme našim dětem jiné hodnoty, vedeme je k přírodě a pomoci druhému. Vychováváme je více po citové a lidské stránce. Máme děti rádi, věnujeme se jim a z toho plyne jejich sebevědomí a sebedůvěra. Na domácím vzdělávání žádná negativa neshledávám, s učiteli ze školy máme dobré vztahy a spolupráce dobře funguje. Socializace podle mě neznamená kolektivizace. To je úplně něco jiného. Děti v kolektivu problém nemají, naopak jsou vůči jiným citlivější a chápavější. Svět je zlý, děti si spolu neumí hrát, neumí spolu hezky vycházet, závidí si a toho všeho byly ty naše ušetřeny a jsem za to vděčná. V tom vidím největší pozitivum."

b) část otázek týkající se socializace a integrace dětí

1. Jak se projevoval u dětí fakt, že nebyli pravidelně ve školním kolektivu?

Hana: "Já jsem byla takto spokojená, vyhovovalo mi to. Chodím do baletu, takže jsem si izolovaná nepřišla. Při nástupu na gymnázium mi chvíli trvalo, než jsem se zařadila do kolektivu, který jsem neznala. Držela jsem se více stranou, ale po čase jsem si ve třídě našla pár kamarádek. Takže jsem nějaké větší problémy se začleněním neměla. Někteří mi dokonce záviděli, že jsem se učila doma a nemusela jsem každý den brzy vstávat. S pár předměty bojuji, ale kdo ne. Učitelka na gymnáziu tvrdí, že mám mnohem lepší všeobecný přehled než ostatní děti"

2. Jaké mají děti zájmy, vztahy s ostatními dětmi a jak tráví volný čas?

Hana: " Chodím do základní umělecké školy, hraji na housle. V kolektivu kamarádů jsem byla, ale moc jich nemám, stačí mi pár. Ještě dělám balet."

3. Jak se projevovalo domácí vzdělávání na jejich samostatnosti a sebevědomí či jiných schopnostech? Co dětem dalo / vzalo?

Hana: "Pozitivum vidím v tom, že se opravdu ničeho nebojím a věřím si. Na zkoušky jsem se většinou dokonce těšila, ve stresu jsem z toho nebyla. Naučila jsem se více samostatnosti. Na gymnáziu jsem zatím neměla problémy s kolektivem ani se zvládním učiva. O dětech z domácího vzdělávání panuje, že to jsou tzv. skleníkové kytky. To je ale podle mě hloupost. Za negativa DV možná považuji to, že mě při učení rušili mladší sourozenci. Na druhém stupni pro mě bylo trošku náročnější přezkoušení, které probíhalo v jeden den z učiva, které jsem se s mamkou učila průběžně čtvrt roku."

5.4.4 Shrnutí poznatků

Rodina žije skromným ale aktivním životem, nepotřebuje ke štěstí příliš materiálních statků, spíše dobré vzájemné vztahy, pospolitost a aktivní trávení volného času. Ve spoustě věcí je rodina samostatná, rodiče vedou své děti k tvořivosti a soběstačnosti. Nejdůležitějším hodnotám se děti naučí v rodině, ne ve škole. Snahou rodičů je vychovávat děti tak, aby dokázali pomoci sami sobě, druhému a svým sourozencům a také jim samotným - rodičům. Děti si vystačí hodně samy se sebou, nepotřebují denně kolektiv, nestrádají. Naopak jsou

citlivější a mají více pochopení pro druhé. Matka měla potřebu mít děti co nejdéle u sebe a uchránit je před negativy naší společnosti a dnešní doby.

5.5 Rozhovor - 5. rodina

Pátá rodina, ve které jsem dělala rozhovor s matkou dětí, má celkem tři děti. V domácím vzdělávání je nyní jedno dítě v páté třídě, na druhý stupeň už nastoupí na denní docházku do školy. Prostřední dcera ve třetí třídě chodí už do školy, DV jí nevyhovovalo. Nejmladší syn, který má 7 let má odklad školní docházky. Matka uvádí, že u nejstarší dcery shledává momentálně největší potřebu zařadit se do kolektivu vrstevníků a aby byla více mezi ostatními dětmi. Zpočátku chodily dcery do základní školy sv. Voršily v Praze, pak do soukromé školy, ale ta se jim neosvědčila, tak se vrátily k domácí výuce. Nyní jsou děti zapsané pod jinou základní školou v Jižních Čechách, kterou matka neuvádí.

a) část otázek v oblasti domácího vzdělávání

1. Jaká byla Vaše motivace pro domácí školu?

"Motivace? Líbilo se nám to. Chtěli jsme si to vyzkoušet učit děti doma, mít na ně ještě nějakou dobu vliv. Po zkušenosti ze základní školy, která nám nesesedla a měli jsme nějaké problémy s paní učitelkou, jsme už neváhali a začali jsme s DV u všech dětí."

2. Jaký životní styl jako rodina vedete, jak žijete?

"Bydlíme na okraji Prahy v rodinném domku. Žádný vyhraněný styl nemáme, jsme věřící."

3. Jaké byly/jsou Vaše rodinné sociální a finanční podmínky?

"Nebyly špatné, ale dnes už to je pro nás finančně náročná cesta. Musíme si všechno hradit - učebnice, kroužky, cestovné. Je to velká oběť pro rodinu."

4. Jaká byla organizace vyučování a jaké metody výuky volíte? Jak Vaše děti motivujete a hodnotíte?

"Učila jsem tak nějak citem, intuicí. Co bylo potřeba, zaměřila jsem se víc. Metody jsme žádné neměli, učíte tak, jak vám to nejvíce vyhovuje, přirozeně. To je smyslem domácího

vzdělávání. Knihy jsme kupovali, některé i půjčovali v knihovně. Doma jsme pevný řád neměli, neučili jsme se každý den. Nejstarší dceři dávám hodně volnosti, protože vidím, že si sama stačí a hodně si dělá věci po svém, je studijní typ. Mladší potřebovala školu, tak jsem ji doma nenutila. Jsme členy ADV a jezdíme na časté exkurze, pořádáme s jinými různé volnočasové aktivity, děti jsou v kontaktu. Do školy dcery jezdí na přezkoušení, ale na prvním stupni to není náročné, zvládají to. Učím hlavně matematiku, angličtinu a český jazyk, píšeme diktáty. Ostatní předměty nechávám hodně volné, přírodovědu kombinujeme s výlety a s pohybem venku, dějepis neučím, dcera hodně čte a zajímá se.

Den nám určují hlavně kroužky, do kterých dcery chodí. Učíme se tak třikrát-čtyřikrát týdně. Režim je přizpůsobený jiným aktivitám. Co se týká hodnocení tak neznámkuji. Hodnotím přirozeně, když se něco povede. Ale moc to nedělám. Znamku dostanou děti vždy pak ve škole."

5. Jak zpětně hodnotíte výsledky své práce při vzdělávání dětí a co byste případně dělali jinak?

"Ušetřila bych je těm špatným rokům ve škole, kdy se mezi sebou děti srovnávají. Domácí vzdělávání dalo zejména naší dceři hodně sebevědomí, byla dříve více nesmělá. Nyní už ale sama říká, že chce mezi spolužáky, chybí ji kolektiv, tak ji v tom nebudeme bránit a na druhý stupeň už bude chodit denně do školy. Těší se na to."

6. Jaké vidíte přínosy a naopak negativa u dětí po ukončení domácího vzdělávání?

"Má to spíše pozitiva, ale záleží na typu člověka, co si v tom najde. Velké pozitivum to má určitě takové, že DV utužuje rodinu a negativa si nevzpomenu, ale asi bych řekla finance a náročné dojíždění. Dcera, která je posledním rokem v DV trošku strádá po společenství dětí, tak možná to je pro ni negativum."

b) část otázek týkající se socializace a integrace dětí

1. Jak se projevoval u dětí fakt, že nebyli pravidelně ve školním kolektivu?

"U dcery, která je teď ve třetí třídě bylo vidět, že vyloženě potřebuje kolektiv, tak přešla z DV zpět do školy. Nejstarší mám pořád doma, ale už na ni vidím, jak se těší na druhý stupeň do školy mezi děti. DV ji vyhovovalo, byla hodně samostatná oproti té mladší."

2. Jaké mají děti zájmy, vztahy s ostatními dětmi a jak tráví volný čas?

"Děti vedeme od malička k hudbě, mají na to nadání. Rády čtou a navštěvují různé kroužky. Jezdíme jako rodina na společné akce a exkurze pořádané asociací pro domácí vzdělávání."

3. Jak se projevovalo domácí vzdělávání na jejich samostatnosti a sebevědomí či jiných schopnostech? Co dětem dalo / vzalo?

"Lepší je všechno. Je to o motivaci. Když člověk ve škole narazí na špatného učitele, tak se dítě nerado učí. Dcera se doma chce sama učit, vidím, že ji to baví. Motivace k učení je jiná než na škole. To je plusem DV. Sebevědomí holkám nechybí, jsou zvyklé vystupovat na koncertech z hudebky, takže strach a tréma před zkouškami odpadá. Nejstarší dcera je velmi samostatná. Holky mají více času se věnovat hudbě."

5.5.5 Shrnutí poznatků

Hlavním důvodem proč se rodina rozhodla pro domácí vzdělávání byla nespokojenost s původní školou a problémy s učiteli, kam dcery chodily první rok. To byl pro matku hlavní impuls, aby děti začala vyučovat doma. Pozitiva DV rodina spatřuje především ve větší smysluplnosti a efektivitě v učení. Ve škole se vyskytují problémy v mezilidských vztazích, děti do ní nerady chodí. Naopak doma je učení baví, samy se chtějí učit a matka mnohem lépe ví, jak své děti motivovat, aby dosahovaly dobrých výsledků. Rodiče vedou děti k hudbě a k dalším zájmovým aktivitám. Jsou členy ADV, která jim dává možnost být v kontaktu s dalšími rodinami a často jezdí na společné akce. Na domácím vzdělávání neshledává rodina v podstatě nic negativního, jen uvádí časovou a finanční náročnost. Každá z dcer je jiná a proto vždy dbala především na jejich rozdílné potřeby vzdělávání a brala ohled na jejich názory i potřebu pozdějšího začlenění do kolektivu.

6. Shrnutí

Na základě stanovených cílů jsem došla ve svém výzkumu cestou rozhovorů k těmto závěrům. Většina rodin se rozhodla pro domácího vzdělávání z těchto důvodů: častým ale ne hlavním motivem pro rodiče bylo jejich náboženské přesvědčení – křesťanská víra. Dále důvěra ve své vlastní rodičovské schopnosti děti vychovávat a vzdělávat podle vlastních hodnot, a potřeba omezit konfrontaci dětí s negativními vlivy konzumní společnosti a masového školního kolektivu. Důležitým motivem se stává pro rodiče také to, že chtějí se svými dětmi trávit více času a chtějí jim prodloužit dětská léta bez starostí a zbytečného stresu spojeného se školní docházkou a neefektivním trávením času ve škole. Většina rodičů zastává názor, že domácí vzdělávání je smysluplnější a efektivnější, než denní docházka do školy a z toho vyplývající vysoký počet vyučovacích hodin, kdy dítě stěží udrží pozornost. Domácí vzdělávání má podle řady rodičů klady v tom, že každý rodič může přizpůsobit tempo i způsob vyučování schopnostem svých dětí a dbát tak na jejich individuální potřeby a také potřeby rodiny. Všichni rodiče se shodují v pozitivěch a jednoznačném přínosu domácího vzdělávání pro děti, rodinu i pro ně samotné. Tento způsob výuky jim významně přispěl k utužování rodiny a vztahů mezi jednotlivými členy, děti se naučily být citlivé ke svým sourozencům, spolupracovat a trávit s nimi volný čas, pomáhat rodičům při správě domácnosti, případně rodinného hospodářství. Pozitiva shledávají v samostatnosti a sebevědomí dětí, v tom, že je naučili spolupráci, toleranci a respektu k ostatním. Dále v tom, že děti mohly a samy aktivně chtěly poznávat a objevovat svět kolem sebe individuální cestou za pomoci rodiny i společenství jiných rodin. Mezi jmenovaná negativa DV můžeme jmenovat snad jen časovou náročnost, projevující se nutností skloubit výuku starších dětí s péčí o mladší děti, což je pro matku vždy náročné. Většina rodin jmenovala i větší finanční náročnost DV, vyplývající z potřeby zajištění učebnic, a taky z faktu plného vytížení matky při výuce dětí, péči o ně a o domácnost, a tedy pouze jednoho příjmu otce. Co se týče izolace a špatné socializace dětí, tak rodiny uvádí, že tomuto úspěšně předcházely zapojováním dětí do zájmových kroužků, docházením do uměleckých škol a častým kontaktem s jinými rodinami ze svého okolí nebo se sdružení rodičů Asociace domácího vzdělávání. Problémy s přechodem z DV na 2. stupeň základní školy nebo na střední školu, rodiny neuvádí. Dle názorů všech rodičů i dle vyjádření a pocitů dětí asocializace dětí nehrozí. Naopak, ve srovnání s dětmi stejného věku ze škol, rodiče na svých dětech vidí větší vyspělost ve vztazích s ostatními, v umění pomoci druhým, ve schopnosti spolupracovat, komunikovat, být partnerem a pomocníkem druhému. Děti dle matek domácím vzděláváním neutrpěly žádnou

újmu, dokázaly rozvíjet dobré kamarádké vztahy nebo kontakty s jinými vrstevníky, přestože by si často mohly vystačit se svými sourozenci.

Závěr

Zatím co teoretická část této práce nám sloužila ke zmapování podmínek, předpokladů, přístupů a metod domácího vzdělávání a také jiných metod alternativního vzdělávání, tak tématem praktické části je zjištění toho, jak je domácí vzdělávání dětí v praxi několika rodin realizováno.

Historie i podmínky domácího vzdělávání v ČR a v některých jiných vyspělých státech se podstatně liší. Přestože současný školský systém v naší zemi DV povoluje, není toto v porovnání s některými jinými zeměmi zdaleka tak rozšířené a má u nás poměrně krátkou moderní historii. Výmluvný je fakt, že teprve v nedávných letech bylo provedeno pokusné ověřování DV na I. stupni základní školy a ověřování na II. stupni není ukončeno a DV na II. stupni prozatím není ani povoleno. Nakonec česká zákonná úprava nehovoří ani o domácím vzdělávání, ale pracuje s pojmem individuální vzdělávání. DV má přesto v českém školském systému pevné místo, ale pravděpodobně jej čeká ještě určitý vývoj z pohledu legislativního zakotvení, konkrétních praktických metod a postupů, ale také z pohledu míry využívání co do četnosti i sociologického spektra rodin, které k němu přistupují. Přesto současná zákonná úprava jasně definuje postupy pro přezkušování a hodnocení dětí, pro vykazování DV, spolupráci s kmenovou školou i kvalifikační požadavky vyučujících.

Budeme-li vycházet z pojmu individuální vzdělávání, pak je DV jednou z jeho alternativ, kterou v praxi využívá širší spektrum rodin a z různých důvodů. DV není v ČR zajisté rovnovážně uplatňované napříč celým sociologickým spektrem rodin, zejména z pohledu vzdělání rodičů, základních charakteristik životního stylu rodin a světonázoru rodičů. Samo o sobě je DV alternativou, a také u většiny rodin můžeme pozorovat určité alternativní charakteristiky neodpovídající průměrné rodině. V některých případech se také rodiny, které praktikují DV sdružují do komunit nebo organizací s cílem společně hájit své zájmy v této oblasti nebo jen získat příležitost pro vzájemné předávání zkušeností. Velmi běžné je také to, že se tyto rodiny v určitém okruhu vzájemně znají, přátelí a setkávají a poskytují tak svým doma vzdělaným dětem, vedle společenského zázemí v kroužcích a sportovních klubech, možnost společenských kontaktů s jinými dětmi.

V teoretické části jsme také rozebrali základní možné motivy i metody širšího pojmu individuálního vzdělávání a samozřejmě i praktického domácího vzdělávání. DV má řadu předností, které v určitých situacích konkrétních rodin a pro rodiče určitého typu (co do

postojů, životního stylu atd.) mohou být naprosto zásadní a zde je pak DV pro rodiče jasnou volbou. Lze říci i opačně, že pro některé rodiny a rodiče může být DV zcela nevhodné nebo s významnými riziky zejména pro děti ale i pro rodiče. Přesto, je skutečností, že v případě vhodných podmínek, kvality a jistého úsilí rodičů je DV dobrou metodou a u dětí přináší srovnatelné a v některých charakteristikách, zpravidla neměřitelných i lepší výsledky ve srovnání s dětmi v systému pravidelné školní docházky.

V rámci výzkumu jsme se snažili zjistit, jak a za jakých podmínek domácí vzdělávání probíhá, jaké byly hlavní motivy rodičů, dále objasnit, jaké má tato alternativa vzdělávání pozitiva, možná úskalí a výsledky a zda doma vzdělávané děti mají nějaké problémy s následnou integrací a socializací do společnosti. Výzkum byl zaměřen na rodinu, respektive na rodiče a jejich doma vzdělávané děti. Přestože byl zvolen poměrně malý vzorek rodičů a dětí, můžeme říci, že výsledky výzkumu potvrzují teoretické předpoklady v oblasti přínosů i případných negativ DV i hlavní teoretické předpoklady v oblasti motivace a podmínek pro DV. Hlavní cíl výzkumu, totiž zjistit, zda má mít domácí vzdělávání své místo v celém systému vzdělávání a zjistit jaké má výsledky, byl naplněn. Souhrnné závěry z dotazování dětí a rodičů potvrzují teoretické předpoklady i v tom, že DV je plnohodnotnou metodou vzdělávání dětí s dobrými výsledky, je dětmi i rodiči kladně hodnoceno a nepřináší vážná rizika a problémy rodičům ani dětem.

Seznam použitých zkratk

DV - Domáci vzdělávání

IV - Individuální vzdělávání

MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Např. - například

Aj. - a jiné

Atd. - a tak dále

Apod. - a podobně

SVP - speciální vzdělávací potřeby

IVP - individuální vzdělávací plán

Tzn. - to znamená

Seznam použité literatury

ANDERLIK, L. *Cesta k inkluzi: úvahy z praxe a pro praxi*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 210 s. ISBN 978-80-7387-765-1.

APERIO : čtvrtletník stejnojmenného občanského sdružení Praha: APERIO - Společnost pro zdravé rodičovství, 2007, str. 34-35. ISSN: 1214-7389.

Dítě: měsíčník o malých i velkých dětech Praha: Adore, 2000, str. 60. ISSN: 1212-0367.

DOMBROVSKÁ, L. *Přednosti a nedostatky domácího vzdělávání z hlediska angažujících se rodičů a dětí*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta.

HAINSTOCK, Elizabeth G. *Metoda Montessori a jak ji učit doma: školní léta*. Praha: Pragma, ©1999. 166 s. ISBN 80-7205-662-X.

HOLT, J. Caldwell. *Jak se děti učí*. Agentura Strom. Praha, 1995 s 173. ISBN 80-901662-7-X.

HOLT, J. Caldwell. *Proč děti neprospívají*. Vyd. 2. (v nakl. Stehlík 1.). Volary: Stehlík, 2003. 207 s. ISBN 80-902707-6-X.

Informatorium: časopis pro výchovu dětí od 3-8 let v mateřských školách a školních družinách. Praha: Portál, 2004, str. 7. ISSN 1210-7506.

JANČAŘÍKOVÁ, K. *Domácí vzdělávání v ČR v kontextu reformy českého školství*. Praha, 2006. Seminární práce. Univerzita Karlova.

KREJČOVÁ, V. ed. *Aktuální témata výchovy a vzdělávání ve škole: texty pro studijní disciplínu Teorie výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. s 93. ISBN 80-7041-391-3.

LIDMILOVÁ, I. *Domácí vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno, 2005. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta.

MERTIN, V. *Pedagogicko-psychologické aspekty individuálního vzdělávání*. *Pedagogika*, 2003, roč. LIII. s. 405-417. ISSN 0031-3815.

MICHALOVÁ, Z. *Individuální vzdělávací program*. 1. vyd. Praha: Lumen Vitale - Centrum vzdělávání, 2011. [8] s. ISBN 978-80-904862-1-8.

Moderní vyučování: časopis pro nové programy v českém základním školství. Praha: Portál, 2013, str. 29. ISSN 1211-6858.

NITSCHOVÁ, D. *Domácí vzdělávání*. Praha, 2000. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filosofická fakulta.

PAVLOVSKÁ, M., SYSLOVÁ, a Z. ŠMAHELOVÁ, B. *Dějiny předškolní pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 78 s. ISBN 978-80-210-5981-8.

Podpora integrativního vzdělávání v Praze: sborník příspěvků z konferencí projektu Integrate. 1. vyd. Praha: Vyšší odborná škola pedagogická a sociální, Střední odborná škola pedagogická a Gymnázium, 2013, 130 s. ISBN 978-80-260-5261-6.

Psychologie dnes: psychologie, psychoterapie, životní styl. Praha: Portál, 2003, str. 17. ISSN 1212-9607.

Rodina a škola Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 2005. Praha: EL. Praha: Portál, str. 8. ISSN: 0035-7766.

Sedmá generace: společensko-ekologický měsíčník Brno: Hnutí Duha - Přátelé Země, 2005. Brno: Hnutí Duha. Brno: Hnutí Duha - Sedmá generace, str. 14. ISSN: 1212-0499.

SINGULE, F. *Současné pedagogické směry a jejich psychologické souvislosti*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 54 s. ISBN 80-04-26160-4.

TOMANOVÁ, D. *Alternativní školy: studijní text pro distanční vzdělávání: [projekt Školský management]*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, str. 58. Studijní opory. ISBN 978-80-244-2650-1.

VALENTA, M. a kol. *Školská integrace žáků se zdravotním postižením: (inkluzivní pedagogika pro pedagogy běžných škol)*. 1. vyd. Ústí nad Labem: EdA, 2012. 435 s. ISBN 978-80-904927-7-6.

ZELINKOVÁ, O. *Pomoz mi, abych to dokázal: pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 107 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-071-5.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Seznam použitých internetových zdrojů

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Rozšíření pokusného ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni ZŠ.* [online]. [cit. 27. března 2015]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/rozsireni-pokusneho-overovani-individualniho-vzdelavani-na-2>

Asociace pro domácí vzdělávání [online]. [cit. 29. března 2015]. Dostupné z: http://www.kuchynka.org/files/buletinadv6_2004.pdf

Kořeny a přínos domácího vzdělávání. [online]. [cit. 4. dubna 2015]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/scripts/detail.asp?id=1747>

Individualizace a humanizace vyučování. [online]. [cit. 15. března 2015]. Dostupné z: http://www.hluchak.cz/ssp/4_programy_individualizace.html

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. [online]. [cit. 18. března 2015]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1>

Vyhláška č. 147/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. [online]. [cit. 18. března 2015]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-147-2011-sb-ktouhou-se-meni-vyhlaska-c-73-2005-sb>

Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání. [online]. [cit. 18. března 2015]. Dostupné z: <http://www.cosiv.cz/pro-rodice/>

Inkluzivní vzdělávání. [online]. [cit. 26. března 2015]. Dostupné z: <http://www.inkluze.cz/inkluzivni-vzdelavani/inkluzivni-vzdelavani>

Inkluzivní vzdělávání: *Kdo, co, jak a proč?* [online]. [cit. 26. března 2015]. Dostupné z: <http://www.czechkid.cz/si1540.html>

Asociace pro domácí vzdělávání. *Projektové vyučování.* [online]. [cit. 5. dubna 2015]. Dostupné z: http://www.kuchynka.org/files/buletinadv3_2003.pdf

Seznam příloh

Příloha číslo 1: Souhrn výzkumných otázek

Příloha číslo 2: Vložená příloha - disk CD ROM obsahující bakalářskou práci,

a) část otázek v oblasti domácího vzdělávání

- 1. Jaká byla Vaše motivace pro domácí školu?**
- 2. Jaký životní styl jako rodina vedete, jak žijete?**
- 3. Jaké byly/jsou Vaše rodinné sociální a finanční podmínky?**
- 4. Jaká byla organizace vyučování a jaké metody výuky volíte? Jak Vaše děti motivujete a hodnotíte?**
- 5. Jak zpětně hodnotíte výsledky své práce při vzdělávání dětí a co byste případně dělali jinak?**
- 6. Jaké vidíte přínosy a naopak negativa u dětí po ukončení domácího vzdělávání?**

b) část otázek týkající se socializace a integrace dětí

- 1. Jak se projevoval u dětí fakt, že nebyli pravidelně ve školním kolektivu?**
- 2. Jaké mají děti zájmy, vztahy s ostatními dětmi a jak tráví volný čas?**
- 3. Jak se projevovalo domácí vzdělávání na jejich samostatnosti a sebevědomí či jiných schopnostech? Co dětem dalo/vzalo?**

Příloha číslo 1: Souhrn výzkumných otázek